

**LA DESIGNACIÓ DE SECRETARIS
A L'ALJAMA DE CASTELLÓ D'EMPÚRIES.
DADES DOCUMENTALS**

Per MIQUEL PUJOL I CANELLES

I

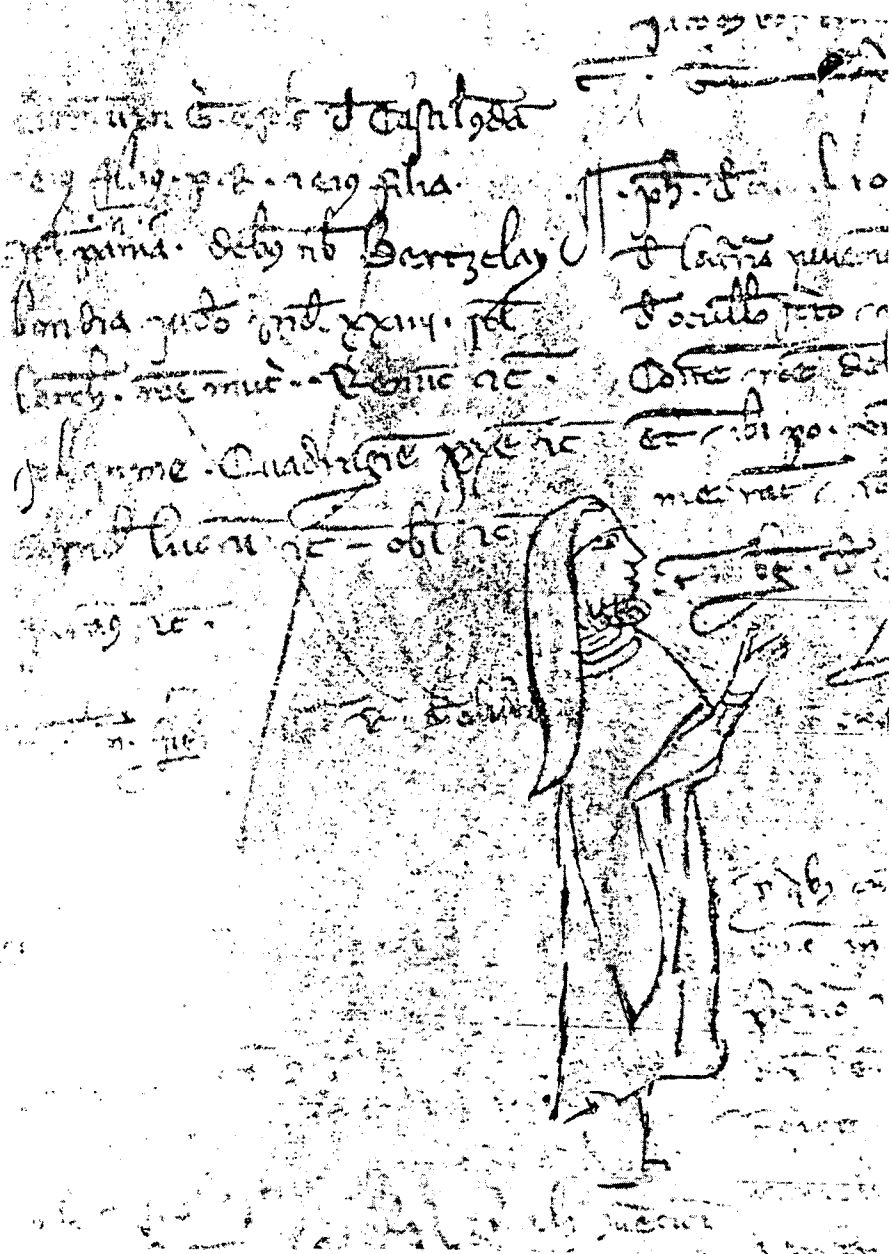
A Catalunya, com també al Rosselló i Mallorca, la designació de secretaris, càrrec que equivalia pràcticament a l'òrgan executiu del govern de l'aljama jueva ⁽¹⁾, es creava mitjançant l'elecció per part dels membres de la comunitat. L'aljama de Castelló d'Empúries no n'era una excepció, de manera que podem afirmar que no es diferenciava substancialment de la resta de les aljames catalanes. Amb tot, sembla que el procediment generalitzador que acabem d'expressar no tingué lloc sempre i a tot arreu. Segons l'historiador del judaisme espanyol i particularment del judaisme de la corona catalano-aragonesa, Yitzhak Baer ⁽²⁾, a final del segle XIII, els càrrecs rectors, dels quals formaven part els secretaris, ja no eren elegits anualment per l'assemblea de l'aljama: els mateixos secretaris cessats designaven els seus successors, procediment que en el pla municipal ja estava en ús en alguns municipis de Lleida ⁽³⁾. A Mallorca, en canvi, es mantenia encara a començament del segle XIV el procediment tradicional: l'aljama elegia juntament amb els secretaris cessats els nous dirigents ⁽⁴⁾.

Pel que fa als jueus de Castelló d'Empúries, la primera vegada que trobem constància documental del càrrec de secretari, correspon a l'any 1284, amb motiu de la qüestia anual per Pasqua ⁽⁵⁾. En aquesta ocasió, llegim curiosament *secretarii judeorum*, sense fer esment, contràriament al que hom hauria esperat, de la institució comunitària: el mot *aljama* no apareix als protocols notariais fins l'any 1296 ⁽⁶⁾. Cal advertir que en cap d'aquests primers documents no es menciona el procediment en ús per a la designació de jueus per al càrrec de secretari.

Hem d'arribar al primer terç del segle XIV per trobar documentada la designació de secretaris de l'aljama. Durant el període que transcorre del 17 de novembre a 1 de desembre de l'any 1323, la comtessa Marquesa, viuda de Ponç Hug IV i mare del comte Malgaulí (+ 1322), com a senyora de l'aljama ("*judeorum nostrorum*"), procedeix a fer una sèrie de provisions, entre les quals nomena dos secretaris i dos oïdors de comptes ⁽⁷⁾.

Els càrrecs de secretari recaieren en la persona dels jueus Issac Vidal, fill de Vidal Mahir (17 de novembre) i Issac Bonastruc, fill de Bonastruc de Castelló (1 de desembre), mentre el càrrec d'oïdor de comptes, l'obtingueren Bondia Barzelai (24 de novembre) i Bonastruc de Castelló (1 de desembre).

Si ens atenem a les clàusules que figuren als instruments que contenen aquests nomenaments, com ara *de gratia speciali* i *de presenti creamus, facimus et ordinamus te...*, ens adonem que ens trobem davant d'uns nomenaments de caràcter graciós, amb tot el que això representava de compensació pecuniària a favor de la comtessa.

Dibuix en un protocol procedent de Castelló d'Empúries, que representa un jueu, pressumiblement un dels secretaris de l'aljama durant els anys 1297-1299, Berzelai Bondia.

Però l'interessant, ara, és veure els punts concrets que de l'anàlisi comparativa d'aquests nomenaments podem extreure'n. En efecte, –tots segueixen un mateix patró: els formularis i les clàusules d'estil *mutatis mutandis* són idèntics en tots quatre nomenaments;

- s'atorga a l'exercici dels diferents càrrecs validesa pel prolongat termini de cinc anys a partir de la data de l'expedició del nomenament;

- els nomenaments no porten una mateixa data, sinó que són expedits a intervals, en algun d'aquests casos per les raons que explicarem més endavant;

- els secretaris són dits també gestors (*factorem et gestorem ipsius aljame*) amb àmplies facultats i deuran actuar conjuntament amb els restants secretaris que actualment exerceixen el càrrec i els que en el futur –dintre el termini assenyalat– obtindran dit càrrec;

- finalment, es constata que en els nomenaments d'Issac Vidal i de Bondia Barzelai intervenen dos personatges influents a la cort comtal: Ponç Escarrer⁽⁸⁾ i Castelló Gomir⁽⁹⁾. Cal no oblidar en aquest respecte que no era cosa infreqüent en les concessions de gràcia l'aval de personatges de confiança del rei o senyor.

Per l'estil ampullós i sollemne de què estan dotats els documents esmenats, és molt probable que es tracti dels primers nomenaments de càrrecs de l'aljama expedits per la comtessa Marquesa. Era el moment en què l'aljama es reorganitzava amb ocasió de la restauració i ampliació de la sinagoga, iniciada el 1321, les obres de la qual s'havien prolongat fins el 1323. La restauració i nova remodelació⁽¹⁰⁾ havia estat exigida fonamentalment per l'estat ruïnós que presentava la vella sinagoga del puig del Mercadal, però, en part, també pel creixement constant de l'aljama provocat per les diferents onades d'immigrants amb motiu sobretot de persecucions i expulsions del país veí⁽¹¹⁾. Tornant als nomenaments de la comtessa Marquesa, importa saber si aquest tipus de nomenaments només foren utilitzats per aquests quatre designats, o bé hem de preguntar-nos si ens trobem davant d'un procediment ordinari en aquests anys per a la designació dels càrrecs rectors de l'aljama.

Els punts d'anàlisi que acabem d'exposar ens inclinen a creure que aquest seria molt probablement el procediment emprat correntment a la cort comtal, és a dir es tractaria del procediment ordinari d'aquests anys. Aquest almenys sembla ser el sentit d'una clàusula d'un dels nomenaments esmenats. *Attendentes quod Bonastrugum de Castilione qui de novo una cum quibusdam aliis constitutus fuerat secretarium aljame judeorum nostrorum dicte ville...*⁽¹²⁾. Segons aquest text, juntament amb aquest secretari, n'haurien estat nomenats d'altres, i lògicament ho serien pel mateix procediment.

Ens interessa ara saber quin valor cal donar aquí a *constitutus fuerat*. Significaria aquesta expressió que estem davant de nomenaments *directes* per part de la comtessa?

Si bé és cert que en la documentació de què disposem hi ha preferència del verb *eligere* sempre que és la pròpia aljama la que designa els seus secretaris, sembla que ambdós predicats verbals coincideixen en un mateix significat, com quan llegim *ex tunc contigerit constitui sive creari i de novo creabuntur et eligentur in secretarios*. És evident que *constituere*, *creari* et *eligere* es refereixen aquí a una idèntica acció, la de designar secretaris. Conseqüentment, creiem que cal donar a *constitutus fuerat* no pas un sentit restrictiu, sinó més aviat ample, és a dir, interpretar-ho en el sentit que l'aljama elegiria els seus secretaris i, en aquest cas, la comtessa Marquesa, com a

senyora de l'aljama, refrendaria oficialment l'elecció estenent un document acreditatiu del càrrec, concretament els nomenaments a què ens referim.

Tanmateix, això és el que sembla inferir-se dels instruments jurídics que comentem, en què es fa esment de dos procediments per a designar secretaris. En efecte, llegim: *per nos* –referit a la comtessa– *vel vicarium nostrum* –la qual cosa ve a ser igual– *vel per universitatem dicte aljame*, on la partícula *vel* del segon membre de la frase cal interpretar-la probablement com una conjunció coordinativa copulativa, és a dir: pel comte o el seu representant i per l'assemblea dels jueus.

Deixant ara de banda les elucubracions lingüístiques, tot i ser aquestes molt suggestives, cal dir que tot això que acabem d'afirmar sobre la participació de l'autoritat comtal conjuntament amb l'assemblea dels jueus en l'elecció dels càrrecs rectors de l'aljama en aquesta època –la qual cosa, d'altra banda, apareix com a lògica i normal–, no resulta tan clara arran de la renúncia del càrrec que fa un dels nomenats a mans exclusivament de la comtessa, la qual procedeix *directament* a nomenar un substitut (*renuntiavit dicto officio secretarie in posse nostro...*, *attendentes quod te... de presenti creamus, facimus et ordinamus te in secretarium...*). En efecte, no es diu que la renúncia hagués estat feta també a mans de l'assemblea dels jueus ni que aquesta hagués intervingut en la nova elecció, pel contrari tot sembla indicar que la nova designació fou obra exclusiva de la senyora de l'aljama, la comtessa Marquesa.

Del que sembla no haver-hi dubte, en una altre ordre de coses, és que ens trobem davant el cas típic d'un pare que no vol desvincular de la seva família els càrrecs rectors, i recorre a l'estrategema de la renúncia per poder traspasar-lo al fill, i, d'aquesta manera, assegurar-ne la continuïtat. Tal actitud proteccionista apareix òbvia en la renúncia feta per Bonastruc de Castelló, que durant el prolongat període que va de 1297 fins el 1323 exercí pràcticament de forma ininterrompuda el càrrec de secretari de l'aljama. El deliberat propòsit de perpetuar-lo en la família a través del seu fill Issac, és innegable. Es dedueix de les mateixes paraules de la comtessa: *quare non potest commodè intendere in ipso officio exercendo, et ob hoc, ut valeamus de ipso officio providere tibi Issacho Bonastrugui, judeo filio suo, renuntiavit dicto officio secretarie in posse nostro...*

El tema de la renúncia planteja una antiga i interessant qüestió que s'arrastrarà en el transcurs de la història de l'aljama castellanina durant bona part del segle XIV. Es tracta de la tensió dintre l'aljama, originada, d'una banda, per la base que pressionarà per aconseguir una representació més àmplia en el sistema electiu; i, de l'altra, pels detentors de sempre dels càrrecs rectors, atents a no deixar-se'ls prendre, emparats en el favor comtal.

La primera vegada en què consta d'una manera explícita a la documentació procedent dels protocols notariais, que els jueus elegeixen secretaris per a l'aljama de Castelló d'Empúries, és el 24 de febrer de l'any 1345, ja en temps de l'infant Ramon Berenguer⁽¹³⁾.

En aquesta ocasió, el consell estava format per catorze membres que citem a continuació: Bevenist Jucef, Issac Vidal, Issac Bonsenyor, Vidal Caravida, Vidal Bonastruc, Bonastruc Escapa, Momet Astruc, Bonsenyor Teroç, Vidal Sotllam, menor d'edat, Mahir Issac, Barzelai Salamó, Jucef de Blanes, Mahir Salandí i Rovén Samuel. Com no aconseguien posar-se d'acord en els diferents assumptes que tractaven, entre els quals la designació de secretaris, decideixen delegar pel poder rebut de l'aljama –i subratllem pel

que direm més endavant aquesta darrera expressió– a cinc membres de la comunitat amb facultat d'elegir (*eligere*) en el termini de quinze dies secretaris i oïdors de comptes, a més de resoldre els restants assumptes pendents propis de la comunitat⁽¹⁴⁾. Els elegits foren: Momet Natan, Abram Rovén, Issac Bonastruc, Salamó Astruc i Rovén Samuel. És curiós observar la descripció de les diverses circumstàncies de lloc i temps en què els cinc delegats havien de prendre les seves decisions, fins al punt d'evocar un ambient peculiar de claustre, talment com si es tractés d'un petit còncave, permaneixent a la sinagoga en qualitat d'ostatges: *...ipsi V^e asserunt de tenendis hostagiis... in sinagoga..., infra spacium XV dierum, videlicet de die et de nocte quod diu duraret ad ardensum una candela cephi de X in libra.*

Pel que fa a l'elecció de secretaris –que és el que aquí ens interessa– els cinc delegats acordaren primer, mantenir els quatre secretaris vigents aleshores fins a primer d'agost d'aquell mateix any; i segon, designar tres grups de tres secretaris cada grup que tindria la durada d'un any. La provisió, doncs, fou feta per als pròxims tres anys.

Els secretaris que es mantindrien en el càrrec fins a primer d'agost, eren:

Salamó Bonanasc
Salamó Teroç
Vidal Sotllam, major d'edat
Vidal Caravida

Els nous secretaris que entrarien en l'exercici del càrrec per la festa de Sant Pere i Sant Feliu (1 agost) dels tres anys successius, serien
primer any: Astruc Bonastruc

Issac Bonsenyor
Bonanasc Escapa
segon any: Momet Natan
Mahir Issac
Vidal Sotllam, menor d'edat

tercer any: Issac Vidal
Vidal Caravida
Momet Astruc

En relació als anteriors secretaris, observem que aquestes ordinacions, a més de limitar la durada del mandat a un any, reduïen a tres el número de secretaris, i s'admet que en formi part un menor d'edat, el jove Vidal Sotllam. Però tal vegada el que crida més l'atenció és el fet de no repetir-se en el càrrec, almenys durant aquests tres anys, cap dels seus components.

No hi ha dubte que aquest procediment, tot i ser limitat, està en consonància amb la possibilitat d'expressió de la voluntat dels membres de l'aljama, ja que es dona per part d'aquesta, una real, per bé que delegada, participació en l'elecció. Ara bé, la qüestió, al nostre entendre, consisteix pròpiament en saber si aquesta voluntat o decisió s'expressava ben lliurement, o bé es trobava condicionada per una entesa més o menys tàcita entre els membres de la comunitat sobre el manteniment del *statu quo*, malgrat reproduir-se les habituals estructures oligàrquiques en el govern.

A través de les llistes de secretaris de l'aljama de Castelló d'Empúries que he pogut confeccionar en base a la documentació existent d'aquesta època, hom pot observar que els jueus que més freqüentment hi figuren són –i això no és cap novetat– els qui econòmicament eren els millors dotats.

Per exemple, durant gairebé mig segle –període que transcorre de 1294 i 1330– entre els grups de secretaris figura invariablement algun membre de la destacada família Ravalla: Mahir, fill d'Issac Ravalla –el primer Revalla

documentat a Castelló d'Empúries a partir de 1260 (data dels primers protocols existents)– i, mort Mahir al tombat de segle, el seu fill Jaffia.

Els Revalla de Castelló d'Empúries integraven una família benestant de granaires i probablement tractants de bestiar. Eren propietaris de terres que arrendaven a mitges, d'acord amb els contractes de l'època, si s'esqueia també a cristians. Les seves possessions incloïen també horts, vinyes i altres immobles. Com solia fer la major part dels jueus, també es dedicava al fructífer negoci del préstec. El llibre *particular de negocis* de Jaffia Ravalla i el seu fill Vidal, dels anys 1323 a 1330⁽¹⁵⁾ ofereix un montant de 68.000 sous melgorsos col·locats en préstecs en metàl·lic, i això sense incloure-hi les diferents prestacions en espècie, com ara forment, ordi, raïm, etc. Consta que en dos anys i mig solament (1323-1325) els prestadors Revalla havien girat un total de 37.000 sous en préstecs monetaris. I anàlogament es pot afirmar d'alguna altra família jueva castellanina, com ara les de Bonastruc de Castelló, de Salamó Escapa, de Bonastruc Esmies, Momet Astruc i Senyoret de Ça Verдум.

Hom podria pensar –com observa Baer a propòsit de les aljames aragoneses⁽¹⁶⁾– que, a causa de la falta de remuneració dels càrrecs rectors de les aljames, requeria que els seus titulars fruïssin d'una certa independència econòmica.

Amb tot, tal tendència oligàrquica a detentar el poder per part d'unes poques famílies riques –més tard s'intentarà paliar-ho, seguint el model civil de la societat cristiana, amb la participació de totes les “mans” o classes socials– no era, evidentment, exclusiva de l'aljama de jueus, es donava igualment a nivell municipal. En efecte, era tanta la conflictivitat entre l'interès comú i l'interès particular dels membres del grup dominant, que es produí la ruptura de l'harmonia entre la minoria governant i la majoria governada. És el moment de les protestes i avalots de les classes populars contra els abusos dels prepotents.

L'il·lustre historiador Pella i Forgas, a la seva venerable *Historia del Ampurdán*⁽¹⁷⁾ reflecteix fins a cert punt la situació conflictiva que es produïa al municipi castellaní, quan escriu: *Algunos mal avenidos con este gobierno, que estaba en manos de los mayores*⁽¹⁸⁾, *comparecían sin haber sido llamados, originándose confusión por la multitud de gente, i a veces, expulsados los consejeros con vanas i turbulentas voces populares*⁽¹⁹⁾ (*propter dissonantia que adversus plebeyos existit... in villa seu territorio Castilionis Ampuriarum*).

No menys escandaloses foren les protestes contra els abusos dels prepotents registrades a l'aljama de Castelló d'Empúries, quan un grup de jueus recusaren l'autoritat dels secretaris, un dels quals era l'esmentat Jaffia Ravalla, acusats d'haver subornat amb diners, mirant els propis profits, al noble Ramon d'Empúries, que aleshores ostentava el càrrec de procurador del comtat⁽²⁰⁾.

De fet, les tensions entre la comunitat jueva i els seus representants s'arrastraven des del 7 d'agost de 1329 quan Momet Bonastruc i Astruc Bonastruc, actuant en nom de tota l'aljama, acusaren els secretaris⁽²¹⁾ d'haver fet indegudament certs estatuts i obtingut privilegis que beneficiaven únicament a aquests mateixos *in favorem, dominium et honorem vestri... respicientes commodum dictorum secretariorum... proprio motu et pro voluntate vestra de facto, non de jure proprio*⁽²²⁾.

Cal prestar atenció en aquesta darrera clàusula *non de jure proprio*, ja que els secretaris, ni els actuals ni els pretèrits, segons els acusadors, no tenien ni tingueren mai cap potestat sobre els jueus de dita aljama, llevat dels

casos en què els hagués estat expressament atribuïda tal potestat per la mateixa comunitat.

Els acusadors sintetitzaren els seves alegacions en tres punts que en resum són els següents:

1r Els secretaris no tenen cap poder d'ordenació sobre els jueus de dita aljama sense el consell de la mateixa, llevat del cas en què els hagués estat atorgat expressament;

2n Els membres de l'aljama no estan obligats a sufragar les despeses ocasionades per l'obtenció de dits estatuts i privilegis;

3r Els demandants estan disposats a sotmetre les qüestions a l'arbitratge de prohoms i jueus.

El dictamen emès pels àrbitres fou el següent:

1r Sobre el primer punt declararen que no podien dictar sentència, perquè es tractava d'un tema de si mateix obscur i expressat en termes excessivament genèrics. Amb tot, reconeixien que dits secretaris no devien haver sol·licitat nous privilegis al noble Ramon d'Empúries, com sigui que ja l'aljama n'havia obtingut d'ell recentment;

2n Que els rectors o secretaris de dita aljama tenien potestat de fer ordenances sobre allò que mirava el bé de la comunitat i també sobre les coses que atenyien el ritus. Consegüentment, els particulars de l'aljama eren tinguts d'acatar les ordenances i contribuir a les despeses ocasionades per aquests conceptes.

3r Que si s'arribava a un acord entre la totalitat de l'aljama i els secretaris (*si tota aljama convenit cum secretariis et secretarii cum tota aljama*)⁽²³⁾ sobre el fet d'atendre les reclamacions dels protestataris, a sabuda dels prohoms jueus, dits secretaris estarien disposats a acatar-les, malgrat no estar-hi realment obligats.

Tal jurisprudència apareix doblement interessant per tal com, ultra la solució del conflicte, ens permet entreveure els mecanismes de certs procediments tocants a assumptes interns de l'aljama. Bastarà aquí, deixar-ne constància.

A part el valor anecdòtic del cas que acabem d'exposar, reivindicacions com aquestes revelen, una vegada més, que existia en el si de l'aljama castellanina una cerca consciència democràtica latent que pugnava per aflorir, però que no ho impedia a la pràctica la persistència dels elements oligàrquics en el poder.

Amb tot, l'afer del suborn tingué conseqüències. El noble Ramon d'Empúries fou condemnat a pagar en concepte de multa el doble de les quantitats embutxacades: uns 1.700 sous⁽²⁴⁾.

Dictà sentència, a instàncies de l'Infant Pere, aleshores comte d'Empúries, el jurisperit de la ciutat de Barcelona, Berenguer de Vives.

Prou el portaveu dels secretaris, Jaffia Ravalla, s'havia defensat al·legant que dites quantitats havien estat lliurades justament i en recompensa del treball esmerçat, i de cap manera amb ànim de corrupció ni a causa de conculcar la justícia en benefici propi (*juste et pro laboribus eiusdem et non animo ipsum corrumpendi nec causa justitie pro eis vulnerandi*)⁽²⁵⁾.

Un temps després, Jaffia Ravalla moria *ab intestato*. Veiem els seus dos fills absents de la vila-comtal: Vidal, el major, el trobem establert a Girona; Mahir, a Barcelona. Altres dos membres de la família, Mossé i Vidal Issac, l'any 1344, habiten a Girona i La Bisbal respectivament. Hauran de passar força anys perquè tornin a reintegrar-se a la vila-comtal membres de la família Ravalla, ara ja d'una manera definitiva fins al moment de les conversions⁽²⁶⁾. Curiosament, en aquesta segona etapa dels Revalla, veiem figurar

alguns d'ells solament com a membres del consell de l'aljama, però no com a secretaris.

La dècada de 1331-1340 obre un parèntesi al tema dels secretaris de l'aljama. Hom té la impressió d'un funcionament anormal d'aquesta institució de govern. La documentació que tenim a l'abast procedent de l'Arxiu Ducal de Medinaceli i així mateix a l'Arxiu de Protocols Notarials de Castelló d'Empúries no fa cap menció de secretaris. No se'ns acut cap altra explicació d'aquesta suposada anomalia que vincular-la amb el fet del suborn. En canvi, tenim constància, l'any 1335, de grups de quatre jueus que actuen com a comissaris de l'aljama designats per l'infant Pere (*judeis comissariis aljame judeorum ville Castilionis deputatis per inclitum dominum infantem Petrum*) pel lliurament d'algunes quantitats destinades a l'erari comtal^(26b).

A partir de l'afer del suborn i de les seves possibles conseqüències, d'una banda s'amplia el ventall dels candidats elegibles, com hom pot observar en les llistes de l'any 1340 en endavant; d'altra banda, apareix clar que la designació per al càrrec de secretari deriva del doble principi ja enunciat: l'autoritat comtal i l'assemblea dels jueus. Així ho especifica una clàusula en un document de l'any 1345 referida als secretaris: *quels lus puxen e dejen fer fin per lo poder qui lus es donat per lo senyor Inffant e per la dita Aljama*⁽²⁷⁾.

Amb tot, els càrrecs rectors continuaven trobant-se a mans de les famílies econòmicament fortes de torn, com ara, desapareguts els Ravalla, tenim Adret Bonastruc, Esmies Mahir, Issac Mahir i Perfet Bonsenyor, Zarc Perfet, Alatzar Issac i sobretot Rovén Samuel. Per exemple, durant les dècades dels 70 i 80, ocupen invariablement el càrrec de secretari membres de les famílies dels descendents de Bonastruc Esmies i Bonastruc de Castelló. En conseqüència el problema de fons es mantenia pendent de resolució.

Vers la meitat de la dècada dels anys 70, apareix per primera vegada a la documentació la figura del síndic –espècie de procurador o encarregat dels interessos i gestions de caire administratiu de l'aljama– coexistint amb els secretaris. Probablement les múltiples atencions que comportava el secretariat hauria obligat a diversificar alguna de les seves funcions, sobretot les de tipus puntual. Tenim documentat el càrrec de síndic en documents dels anys 1375, 1386, 1391 i 1402. En general, apareixen integrant grups de tres jueus^(27b).

És sobradament conegut que la Casa d'Aragó quan va entrar en possessió del comtat d'Empúries amb el rei Martí a principi del segle XV, aquest monarca s'esforçà a frenar les temptatives populars. Al·legant *com allí hont ha multiplicació de poble e variació de consells se poden seguir leugerament scandols*⁽²⁸⁾ s'apressà a atorgar contra tals enfrontaments en el municipi, el 1405, un privilegi que restringia notablement el consell municipal limitant-lo a seixanta prohoms elegits pels quatre cònsols.

D'una manera paral·lela, pel que fa a l'estructura del govern de l'aljama, aquesta també es veié afectada pels projectes innovadors del nou comte-rei. Per un privilegi atorgat el 27 de desembre de 1401⁽²⁹⁾, el rei Martí amplià a vint el nombre de consellers amb dret i obligació d'elegir secretaris que, juntament amb els consellers posseïen totes les atribucions per designar, a la vegada, clavari, auditors de comptes i altres oficials segons costum de l'aljama. Tenien igualment la facultat d'elegir *barunim* ("barorim"), espècie de jutges componedors en els afers interns de la comunitat. I finalment se'ls atribuïa als consellers també poder per gestionar i ordenar taxacions, fogatges i talls, i en general tot allò que mirava el comú dels jueus.

Les dificultats d'arribar a acords per part dels membres del consell pel que feia a l'elecció de secretaris i altres assumptes, s'arrastrava de temps antic, com hem pogut comprovar en etapes anteriors. El rei, preveient aquesta dificultat, dictà penes i sancions i, en cas de prolongar-se el desacord més enllà del termini de quatre dies a partir de la festivitat de Sant Marc, obligava a recloure els consellers en una dependència fins i tant no haguessin arribat a concertar-se⁽³⁰⁾.

El 25 d'octubre de 1402, el rei Martí traspassà el domini del comtat d'Empúries i, consegüentment l'aljama de Castelló, a la seva esposa la reina Maria de Luna, la qual la posseïria *pro camera*, és a dir, en benefici propi⁽³¹⁾. Fou en virtut d'aquesta concessió que anys més tard –el 25 de febrer de 1405–, trobant-se la reina Maria precisada de tres mil tres-cents sous que gravaven entre altres contribucions a l'aljama, atorgà a aquesta i a la seva collecta facultat per crear impostos sobre el pa, el vi, la carn, els préstecs queviures i mercaderies, durant el període de cinc anys⁽³²⁾. En realitat, el que feia la reina Maria era renovar un antic privilegi que havia estat concedit per primera vegada els 21 d'agost de l'any 1333, en temps de l'infant Pere⁽³³⁾ i consta que encara l'any 1392 l'aljama el continuava disfrutant⁽³⁴⁾. Però no era exactament igual ni de bon tros, ja que l'impost atorgat per l'infant Pere revertia en ajuda o benefici de la pròpia aljama (*ad bonam utilitatem ipsius aljame*)^(34b), mentre que la facultat concedida per la reina Maria contemplava el pagament d'exaccions reials.

Però la gestió dels rectors de l'aljama no devia respondre a les perspectives de la reina, i un any més tard –8 juny 1406– aquesta destitueix fulminantment el consell i caps rectors vigents que, segons el seu albir, eren inoperants, i nomena directament un nou *regiment*⁽³⁵⁾.

El consell, aquesta vegada, apareix reduït a dotze membres que, seguint el model de la societat civil cristiana, hi figuren representants dels tres estaments o “mans”, per bé –com acabem de dir– designats directament per la sobirana, distribuïts com segueix: 5 de mà major; 4 de mà mitjana; 3 de mà menor; 3 secretaris; 1 clavari; i 3 oïdors de comptes. Seguint aquest esquema, els jueus obtentors dels càrrecs eren:

Consellers:

de mà major:

Samuel Issac
Perfet Bonsenyor
Abram Benvenist
Alatzar Issac

de mà mitjana:

Zarc Perfet
Issac Rovén
Issac Mahir
Salamó Astruc
Enoc Adret

de mà menor:

Duran Jacó
Jucef Aynay
Vidal Jucef

Secretaris:

Athan Abram
Jucef Samuel
Bonsenyor Vidal

Clavari:

Issac Mahir

Oïdors

de comptes:

Issac Rovén
Astruc Aynay
Duran Jacó

Si intentéssim fer una valoració d'aquest nou *regiment*, des del punt de vista objectiu, és a dir, un judici que permetés fer destacar allò de positiu i de negatiu dins un sistema de representativitat i designació de candidats cada vegada més perfeccionat, hauríem de reconèixer que l'explicitació dels tres estaments significava una notable millora. Però també caldria subratllar, com element negatiu, que el procediment de què es valgué la reina Maria de Luna cau en el defecte dels sistemes de designació directa dels càrrecs que evoquen, en certa manera, l'estil de nomenaments portats a terme per la comtesa Marquesa el primer terç del segle XIV⁽³⁶⁾.

Però amb diferències. En efecte, la comtessa Marquesa havia procedit per via de concessió graciosa –pels motius ja apuntats–; mentre que la reina Maria –gairebé un segle més tard– procedia per decret, és a dir, per imposició. Així, almenys es depreu del text de la cèdula reial: *Manam... que tota appellacio, consultacio e contradictio apart posades, remogats lo dit dia (8 juny 1406) del dit Regiment tots aquells que vuy son, e en loch de aquells mettats los qui son nomenats en la cedula damunt dita, e no altre qualsevol...*⁽³⁷⁾.

En realitat, els nomenaments de la comtessa Marquesa, possiblement no representaven altra cosa –com ja hem insinuat– que la confirmació oficial de l'elecció feta per l'aljama o els seus representants. El *regiment* de la reina Maria, en canvi –com acabem de veure– es realitza per imposició absoluta, procediment que, a més de conculcar uns privilegis de l'aljama sobre el dret d'elecció dels càrrecs rectors –basta recordar el més recent del 27 de desembre de 1401 (o 1402?) del que hem fet menció més amunt–, tampoc tingué en compte la disposició del dret comú: *quia fuit factum contra privilegium aljame predictae et contra dispositionem juris communis, cum non debeatur auferri potestas eligendi dicte aljame quos voluerit in officiaris et consiliaris, nec alicui debetur auferri potestas teneri officium et ad honores promovendi sine causa justa et rationabili*⁽³⁸⁾.

No és gens difícil d'imaginar quina fou la causa “justa” i “raonable” (*certes causes assats raonables* diu la cèdula reial) que impulsaren la reina Maria a desentendre's del dret d'elecció que posseïen els jueus. L'hem insinuat en parlar de la inoperància o poca voluntat de l'anterior *regiment* de l'aljama en secundar la demanda de la sobirana. No hi ha dubte, però, que aquest capteniment de la reina Maria de Luna representa una clara involució en el procés de normalització del règim intern de l'aljama.

Tanmateix, es tractava dels darrers i inútils intents, per part de la corona, de reorganització i manteniment, no solament de l'aljama de Castelló d'Empúries, sinó també de les aljames catalanes en general, les quals es trobaven, a principi de segle XV en franca decadència i la major part d'elles arruïnades.

L'última notícia documentada que posseïm relacionada amb la designació de secretaris, és del 23 de desembre de l'any 1411. Es tracta d'un procés judicial promogut pels secretaris contra el jueu Abram Bonastruc per pretextos d'ordre fiscal. Era senyor de l'aljama aleshores el noble Bernat de Senesterra⁽³⁹⁾ per concessió del rei Martí, morta ja la reina Maria. Havent Abram Bonastruc estat declarat culpable, fou fulminantment expulsat del consell, del qual formava part, i privat del dret d'elegir i ser elegit secretari o membre del mateix consell, que ara estava integrat per quinze consellers. A punt Senesterra d'executar la sentència, d'acord amb la majoria del consell de l'aljama, es féu l'apellació en primera instància, però la sentència fou mantinguda; apel·là en segona instància el propi Abram Bonastruc, i aconseguí que la causa fos sobreseïda, la sentència, consegüentment, anul·lada i ell reintegrat al consell i en endavant considerat membre elegible per a secretari⁽⁴⁰⁾.

Aquest darrer episodi mostra que en vigílies de la gran deserció dels jueus provocada per les conversions massives de la segona dècada del segle XV a Castelló d'Empúries, l'aljama, pel que sembla, havia recuperat l'antic sistema electiu, greument compromès per la reina Maria de Luna.

Tal és, a grans trets, el procés evolutiu d'una significativa institució de govern, el secretariat, de l'aljama de Castelló d'Empúries –d'una d'entre les moltes catalanes– al llarg de la seva història documentada.

II

NÒMINA DELS SECRETARIS DE L'ALJAMA DE CASTELLÓ D'EMPÚRIES DELS ANYS 1284 A 1411, SEGONS CONSTA A LA DOCUMENTACIÓ EXISTENT

Advertiments previs: els punts suspensius indiquen que durant aquell any o període de temps no es fa cap menció de secretaris a la documentació a l'abast. Pel que fa al dia i mes que figuren al marge, aquests corresponen a la datació dels respectius documents d'on s'extreuen les dades, no a la data de la designació, elecció o cessació del càrrec, llevat d'algun cas coincident.

1284-¿1285 (24 novembre)	Abram Bonet Samuel Escapa Juceff de Cotlliure ⁽⁴¹⁾
1286 (13 novembre)	Vidal Mahir Abram Bonet ⁽⁴²⁾
1287-1293	
1294-1296 (15 maig) (3 abril)	Mahir Ravalla Issac de La Bisbal Astruc Bondia ⁽⁴³⁾
1297-¿1299 (6 febrer)	Bonastruc, fill d'Astruc de Castelló Issac Salandí Barzelai Bondia ⁽⁴⁴⁾
1300-1304	
1305-1314 (15 juliol)	Jaffia Ravalla Bonastruc de Castelló Astruc Bondia Issac Salandí ⁽⁴⁵⁾
1313-1315 (28 desembre) (9 abril)	Jaffia Ravalla Astruc Bondia Bonastruc de Castelló Issac Salandí Astruc Samuel ⁽⁴⁶⁾
1316-1320	
1321 (25 juliol) (24 juliol)	Issac Salandí Bonastruc de Castelló Abib Asmies Bonastruc Asmies ⁽⁴⁷⁾
1321 (6 agost) (8 octubre)	Jaffia Ravalla Abib Salandí Issac Salandí Bonastruc Asmies ⁽⁴⁸⁾

1322 (25 novembre)	Bonastruc de Castelló Vidal Sotllam ⁽⁴⁹⁾
1323	(Bonastruc de Castelló renuncia el càrrec a favor del seu fill Issac Bonastruc)
1324-1325 (30 maig)	Bonastruc Asmies Astruc Salandí Issac Bonastruc Issac Vidal ⁽⁵⁰⁾
1325 (4 octubre)	Jaffia Ravalla Bonastruc Asmies Salamó Escapa ⁽⁵¹⁾
1326 (22 febrer)	Bonastruc Asmies Issac Bonastruc Salamó Escapa Astruc Salandí ⁽⁵²⁾
1327 (5 setembre)	Vidal Sotllam Juceff Salandí Issac Vidal Momet Astruc ⁽⁵³⁾
1328 (29 maig) (8 juliol)	Jaffia Ravalla Bonastruc Asmies Issac Bonastruc Momet Astruc ⁽⁵⁴⁾
1329-1330 (9 agost) (23 agost)	Jaffia Ravalla Momet Vides Issac Bonastruc Bonastruc Asmies ⁽⁵⁵⁾
1331-1340	 (1335, 1336 “judei comissarii aljame judeorum Casti- lionis”) ⁽⁵⁶⁾
1342 (24 maig)	Senyoretus Ça Verdum Salamó Bonanasc Astruc Bonastruc Issac Vidal ⁽⁵⁷⁾
1342 (4 juny)	Salamó Escapa Issac Bonastruc Astruc Salandí Issac Vidal ⁽⁵⁸⁾
1343-1445 (14 juny) (20 gener)	Salamó Escapa (elegits 14 juny) Vidal Caravida Salamó Teroç Vidal Sotllam ⁽⁵⁹⁾
1345 (24 febrer)	Salamó Bonanasc Salamó Teroç Vidal Sotllam, major d'edat Vidal Caravida ⁽⁶⁰⁾

1346 (8 abril) (18 juliol)	Salamó Escapa Vidal Sotllam Salamó Teroç Vidal Caravida ⁽⁶¹⁾
1346-1347 (24 octubre) (29 novembre)	Astruc Bonastruc Issac Bonsenyor Bonanasc Escapa ⁽⁶²⁾
1347-1348 (13 agost) (15 abril)	Momet Natan Mahir Issac Vidal Sotllam, junior ⁽⁶³⁾
1348 (24 març) (3 maig)	Issac Bonsenyor Salamó Caravida Momet Astruc ⁽⁶⁴⁾
1349-1351 (3 novembre) (16 novembre)	Momet Astruc Bevenist Caracosa Rovén Samuel Issac Bonsenyor ⁽⁶⁵⁾
1352-1354 (21 juny) (21 març)	Momet Natan Issac Bonsenyor Issac Mahir Vidal Astruc ⁽⁶⁶⁾
1355 (16 febrer)	Momet Natan Esmies Vidal Vidal Mossé Salamó Bonanasc ⁽⁶⁷⁾
1355-1356 (10 juliol) (31 maig)	Astruc Bonanasc Rovén Samuel Issac Mahir Mahir Bonsenyor ⁽⁶⁸⁾
1356-1359 (16 desembre) (20 abril)	Issac Bonsenyor Rovén Samuel Momet Astruc Adret Bonastruc ⁽⁶⁹⁾
1360-1361 (22 gener) (11 desembre)	Bevenist Caracosa Momet Natan Bevenist Juceff Issac Mahir ⁽⁷⁰⁾
1362 (17 desembre)	Issac Bonsenyor Samuel Issac Mahir Momet Astruc Astruc Benevist ⁽⁷¹⁾
1363	
1364 (19 abril)	Rovén Samuel Adret Bonastruc Bevenist Caracosa Bendit Salamó ⁽⁷²⁾

1365-1368	
1369 (17 octubre)	Rovén Samuel Issac Bonsenyor Adret Bonastruc Esmies Mahir ⁽⁷³⁾
1370 (anterior a 26 juny)	Issac Bonsenyor Adret Bonastruc Esmies Mahir Samuel Rovén (no confondre amb Rovén Samuel) ⁽⁷⁴⁾
1370 (26 juny)	Momet Natan Issac Bonsenyor Vidal Astruc Issac Mahir ⁽⁷⁵⁾
1371 (18 febrer)	Mahir Bonsenyor Cresques Vidal Vidal Belshom ⁽⁷⁶⁾
1372-1374 (13 desembre) (9 agost)	Issac Bonsenyor Adret Bonastruc Esmies Mahir Samuel Rovén ⁽⁷⁷⁾
1374-1375 (19 desembre) (28 març)	Mahir Bonsenyor Issac Baró Astruc Vidal Sotllam Bevenist Caracosa ⁽⁷⁸⁾
1375 (1 juliol)	Momet Astruc Bevenist Caracosa Rovén Samuel Issac Bonsenyor ⁽⁷⁹⁾
1376 (13 març)	Rovén Samuel Adret Bonastruc Perfet Bonsenyor Mahir Issac ⁽⁸⁰⁾
1376 (1 setembre) (14 novembre)	Issac Baró Mahir Bonsenyor Bevenist Caracosa Astruc Sotllam ⁽⁸¹⁾
1377 (19 juny)	Mahir Bonsenyor Issac Baró Astruc Vidal Sotllam Rovén Samuel ⁽⁸²⁾
1377-1378 (9 desembre) (20 gener)	Rovén Samuel Adret Bonastruc Perfet Bonsenyor Mahir Issac ⁽⁸³⁾
1378 (14 maig) (21 agost)	Mahir Bonsenyor Issac Baró Astruc Vidal Sotllam ⁽⁸⁴⁾

1378-1379 (16 setembre) (1 juny, 1 agost)	Rovén Samuel Adret Bonastruc Perfet Bonsenyor Mahir Issac ⁽⁸⁵⁾
1379 (19 agost) (19 desembre)	Andret Bonastruc Esmies Mahir Astruc Vidal Samuel Zarc Perfet ⁽⁸⁶⁾
1380 27 gener	Rovén Samuel Adret Bonastruc Perfet Bonsenyor Mahir Issac ⁽⁸⁷⁾
1380 (24 maig)	Rovén Samuel Adret Bonastruc Perfet Bonsenyor Alatzar Issac ⁽⁸⁸⁾
1380 (9 juliol) (13 agost)	Zarc Perfet Esmies Mahir Astruc Vidal Samuel Adret Bonastruc ⁽⁸⁹⁾
1381 (12 juliol)	Rovén Samuel Mahir Issac Mahir Bonsenyor ⁽⁹⁰⁾
1382	Teroç Bonsenyor Samuel Rovén ⁽⁹¹⁾
1382 (22 juliol) (3 desembre)	Issac Bonsenyor Adret Bonastruc Esmies Mahir ⁽⁹²⁾
1383-1384 (12 juliol)	Rovén Samuel Mahir Bonsenyor Mahir Issac ⁽⁹³⁾
1385 (23 juliol)	Issac Bonsenyor Adret Bonastruc Esmies Mahir ⁽⁹⁴⁾
1386 (17 octubre) (5 desembre)	Perfet Bonsenyor Salamó Issac Samuel Issac Alatzar Issac ⁽⁹⁵⁾
1386 (10 desembre)	Momet Astruc Bevenist Caracosa Rovén Samuel Issac Bonsenyor ⁽⁹⁶⁾
1387 (10 desembre)	Perfet Bonsenyor Salamó Issac Samuel Issac Alatzar Issac ⁽⁹⁷⁾

1388 (8 juny)	Rovén Samuel Zarc Perfet Alib Cohén Alatzar Issac ⁽⁹⁸⁾
1388 (post. 10 des.)	Mahir Bonsenyor Issac Baró Astruc Vidal Sotllam ⁽⁹⁹⁾
1389-1391	
1392 (15 gener) (28 nov.)	Abib Cohén Perfet Bonsenyor Salamó Issac Astruc Adret ⁽¹⁰⁰⁾
1393-1394 (31 juliol) (9 octubre)	Esmies Mahir Abib Cohén Natan Abram Samuel Issac ⁽¹⁰¹⁾
1395 (15 juny)	Abib Cohén Abram Bevenist Astruc Adret Zarc Perfet ⁽¹⁰²⁾
1396-1400	
1401-1402 (17 febrer)	Perfet Bonsenyor Alatzar Issac Juceff Samuel ⁽¹⁰³⁾
1402 (1 novembre)	Esmies Mahir Zarc Perfet Issac Rovén ⁽¹⁰⁴⁾
1402 (17 desembre)	Samuel Issac Atan Abram Alatzar Issac ⁽¹⁰⁵⁾
1403	
1404 (19 juny)	Issac Bevenist “et alii secretarii aljame” (no se citen més noms) ⁽¹⁰⁶⁾
1405	
1406-1407 (13 desembre) (29 abril)	Natan Abram Juceff Samuel Bonsenyor Vidal ⁽¹⁰⁷⁾
1408-1410	
1411 (23 desembre)	Vidal Bonsenyor Juceff Samuel Issac Bevenist ⁽¹⁰⁸⁾
1412-1415	
1416	(No se citen secretaris, sinó delegats de l'aljama: Salamó Astruc i Jeffuda Bonsenyor) ⁽¹⁰⁹⁾

Com tot altre afer important de caràcter comunitari entre els jueus, la designació de secretaris tenia lloc a la sinagoga, probablement a la mateixa dependència on se celebraven els consells.

Teòricament el càrrec era per un any, però hi ha indicis que a l'aljama de Castelló d'Empúries no sempre s'observava la regla. La comtessa Marquesa, com hem tingut ocasió de veure, estengué nomenaments que devien tenir vigència durant cinc anys, la qual cosa no sabem per quines circumstàncies de fet no s'acomplí. El cas de més durada, probablement motivat per reeleccions o pròrroques successives, és el del període 1305-1314, en què apareix inalterable el mateix equip de secretaris durant gairebé deu anys. En canvi, els grups que figuren el 13 de març de 1376, 27 de gener i 24 de maig de 1380 no aconsegueixen el termini d'un any. No són infreqüents els grups que tingueren una durada de dos anys consecutius (1294-1296; 1297-1299; 1343-1345; 1349-1351; 1352-1354; 1372-1374); (1383-1385). I fins i tot un grup tingué una durada de tres anys consecutius dins el període 1356-1359.

Pel que fa a la data de designació, nomenament o elecció, no podem formular una norma segura, ja que es dona molta movilitat. Cal tenir en compte determinades circumstàncies que podien interferir el procés normal, per exemple: la mort o invalidesa d'algun dels membres del grup, o bé la renúncia o resignació del càrrec, com en el cas del pare d'Issac Bonastruc, l'any 1323, que ja hem comentat; o bé la destitució, com la que hem citat, fulminada per la reina Maria de Luna el 8 de juny de 1406. En general, però, hom pot assenyalar com a dates més freqüents els mesos de juny i desembre. En termes generals, sembla que durant la primera meitat del segle XIV les designacions solien fer-se el mes de juny, i que la meitat restant sovintegen les realitzades en desembre. Més difícil resulta concretar els dies, atesa la gran varietat que presenten. Sabem d'una manera segura que els secretaris que integren el grup dels anys 1343-1345 foren elegits el 14 de juny i que el canvi de secretaris, l'any 1386, es produí entre el 5 i 10 de desembre; sense comptar altres dates ja esmentades, com les dels nomenaments de la comtessa Marquesa, expedits el 16 de novembre i 1 de desembre de l'any 1323, així com els de la reina Maria el 8 de juny de 1406, o bé la designació de secretaris feta per la pròpia aljama mitjançant uns delegats, el 9 de gener de 1345.

Una altra particularitat que cal tenir en compte és el número de secretaris que integren cada grup. La xifra normalment és de quatre, però abunden els grups formats únicament per tres secretaris, com ara els dels anys 1284-1285; 1294-1296; 1297-1299; 1325; 1346-1347; 1347-1348; 1348; 1371, 1378; 1381; 1382; 1383-1384; 1385; 1388; 1401; 1402; 1406-1407; 1411. Excepcionalment, l'any 1315, figura un grup de cinc secretaris que, en realitat, està integrat pels mateixos membres de la llarga etapa anterior, als quals apareix incorporat Astruc Samuel. Durant els anys 1286, 1322 i 1382, figuren només dos secretaris, quan hi haurien de constar normalment quatre o almenys tres. Aquesta aparent anomalia, creiem que pot explicar-se pel fet que a l'instrument jurídic d'on els hem extret, només hi figuraven els dos esmentats que actuaven en nom dels restants innominats. El cas més clar d'això que diem hom pot observar-lo l'any 1404, en què només es fa constar nominalment Issac Bevenist, mentre que els restants estan continguts en la fórmula *et aliis secretariis aljame*, sense nomenar-los individualment⁽¹¹⁰⁾.

Sorpren, com hem fet notar oportunament, que durant la dècada 1331-1340 no hàgim trobat cap notícia, ni simple menció, ni tan sols alguna al·lusió referent a secretaris de l'aljama de Castelló d'Empúries en els fons documentals notariais ni el patrimonial de l'Arxiu Ducal de Medinaceli. En

canvi, corresponents als anys 1335 i 1336, diversos instruments jurídics mencionen *judei commissarii aljame judeorum de Castilione*⁽¹¹¹⁾.

Pel que fa a la freqüència amb què cada membre de la nòmina que hem exposat fou designat secretari, donem a continuació una llista de 70 jueus per ordre alfabètic:

Abib Esmies	1
Abib Cohén	4
Abib Salandí	1
Abram Bevenist	1
Abram Bonet	2
Adret Bonastruc	14
Alatzar Issac	6
Astruc Adret	2
Astruc Bevenist	1
Astruc Bonanasc	1
Astruc Bonastruc	2
Astruc Bondia	3
Astruc Salandí	3
Astruc Samuel	1
Astruc Sotllam	1
Astruc Vidal Samuel	2
Astruc Vidal Sotllam	4
Barzelai Bondia	1
Bendit Salamó	1
Bevenist Caracosa	7
Bevenist Juceff	1
Bonanasc Escapa	1
Bonastruc de Castelló	5
Bonastruc Asmies	7
Bonsenyor Vidal	1
Cresques Vidal	1
Esmies Mahir	9
Esmies Vidal	1
Issac Baró	5
Issac Bevenist	2
Issac Bonastruc	5
Issac Bonsenyor	13
Issac Bonsenyor Samuel	1
Issac de la Bisbal	1
Issac Mahir	5
Issac Rovén	1
Issac Salandí	5
Issac Vidal	4
Jaffia Ravalla	6
Juceff de Cotlliure	1
Juceff Salandí	1
Juceff Samuel	3
Mahir Bonsenyor	9
Mahir Issac	7
Mahir Ravalla	1
Momet Astruc	8
Momet Natan	5

Momet Vides	1
Natan Abram	3
Perfet Bonsenyor	9
Rovén Samuel	16
Salamó Bonanasc	2
Salamó Caravida	1
Salamó Escapa	5
Salamó Issac	3
Salamó Teroç	2
Samuel Escapa	1
Samuel Issac	5
Samuel Rovén	3
Senyoret Ça Verdum	1
Teroç Bonsenyor	1
Vidal Astruc	2
Vidal Bonsenyor	1
Vidal Belshom	1
Vidal Caravida	3
Vidal Mahir	1
Vidal Mossé	1
Vidal Sotllam, senior	4
Vidal Sotllam, junior	1
Zarc Perfet	5

Cal tenir present pel que fa a la freqüència de designació per al càrrec de secretari la circumstància cronològica, que no s'expressa a la precedent llista per ordre alfabètic. El cas de Mahir Ravalla, per exemple, que hi figura només una vegada, probablement no reflecteix la realitat, ja que, per una banda, partim de les primeres notícies sobre secretaris que hem trobat a la documentació existent, i podria ser que l'institució de secretaris fos anterior; i, per l'altra, cal considerar la seva edat probablement avançada, ja que morí a final del segle XIII.

Per obtenir una visió cronològica d'aquesta freqüència més ajustada a la realitat, distribuïm en tres etapes convencionals els secretaris que foren designats més vegades. La divisió de la primera i segona etapa respon a l'elecció feta el 9 de gener de 1345, que representa en certa manera un canvi pel que fa a l'etapa anterior, tant pel número de secretaris que queda reduït a tres, com per la varietat d'individus entre els quals s'hi introdueix un menor d'edat, Vidal Sotllam junior. La tercera etapa s'inicia amb els primers símptomes de decadència de l'aljama⁽¹¹²⁾.

1284-1345	Abib Cohén	4
	Bonastruc de Castelló	5
	Jaffia Ravalla	6
	Bonastruc Esmies	7
	Issac Bonastruc	5
	Issac Salandí	5
	Issac Vidal	4
	Salamó Escapa	5
	Vidal Sotllam, senior	4
	Vidal Bonastruc	4
	Momet Astruc	8

1346-1374	Issac Bonsenyor	13
	Mahir Issac	7
	Bevenist Caracosa	7
	Rovén Samuel	16
	Issac Mahir	5
	Mahir Bonsenyor	9
	Adret Bonastruc	14
	Esmies Mahir	9
1375-1411	Momet Natan	5
	Issac Baró	5
	Astruc Vidal Sotllam	4
	Perfet Bonsenyor	9
	Zarc Perfet	5
	Alatzar Issac	6
	Samuel Issac	5

També pot resultar interessant observar els diferents acoblaments que solen reiterar-se entre dos o més membres destacats. Així, Jaffia Ravalla sol formar equip amb Bonastruc de Castelló; també el trobem conjuntat amb Bonastruc Asmies i Issac Bonastruc. Per la seva banda, veiem sovint Issac Bonsenyor amb Rovén Samuel, o bé amb Adret Bonastruc o amb Esmies Mahir. Els casos més explícits de repetició, no de continuïtats d'equips íntegres amb intervals –alguns d'ells molt breus– d'altres equips, els trobem els anys:

1370 i 1372-1374	amb Isaac Bonsenyor
	Adret Bonastruc
	Esmies Mahir
	Samuel Rovén
1377-1378	amb Rovén Samuel
1378-1379	Adret Bonastruc
1380	Perfet Bonsenyor
	Mahir Issac
1381 i 1383-1384	amb Rovén Samuel
	Mahir Issac
	Mahir Bonsenyor
1386-1387	amb Perfet Bonsenyor
	Salamó Issac
	Samuel Issac
	Alatzar Issac

A la primera part d'aquest treball ens hem referit a la potència econòmica d'alguns jueus que detenen el càrrec de secretari. Allí hem tractat de la sanejada fortuna de Jaffia Ravalla mencionant alguns elements econòmics que permeten entreveure'n el volum. Malauradament no disposem de suficients dades per a un estudi global de la capacitat econòmica de tots i cadascun dels secretaris. Podem oferir, però, una petita mostra en una data molt concreta, el 30 d'octubre de l'any 1344, arran de la taxació dels béns dels jueus ordenada el 27 d'abril per l'infant Pere per a subvenir al pagament de 300.000 sous imposats a l'aljama⁽¹¹³⁾. Sobre una setentena de caps de

família jueva, la major part dels quals els corresponen quotes inferiors a 5.000 sous, sobresurten amb quantitats proporcionalment molt superiors:

Salamó Escapa	23.742 s.m.
Senyoret de Ça Verdum	35.207 s.m.
Astruc Bonastruc	13.738 s.m.
Senyoret Teroç i Issac Zarc	31.086 s.m.
Rovén Samuel (la seva dona heretà la residua 4a part <i>ab intestato</i> de Bonastruc Asmies)	30.701 s.m.

Curiosament, Senyoret Ça Verdum, una de les fortunes més grans entre els jueus vers la meitat del segle XIV a Castelló d'Empúries, solament el veiem figurar com a secretari en una única tanda, l'any 1342; Rovén Samuel, en canvi, també molt potent econòmicament, exercí el càrrec de secretari ni més ni menys que en setze tandes. En general, però, podem afirmar que els que eren designats per al càrrec de secretari de l'aljama sobresortien econòmicament en relació a la major part dels restants jueus.

APÈNDIX DOCUMENTAL

1323, 16 de novembre. Marquesa, comtesa d'Empúries i vescomtessa de Cabrera, atenant la petició de Ponç Escarrer, nomena secretari de l'aljama a Issac Vidal, fill d'Issac Mahir jueu de Castelló. Podrà exercir el càrrec juntament amb els altres secretaris actuals o futurs durant cinc anys consecutius. Tindrà dret a posseir una clau, semblantment als altres secretaris, de la caixa comú de l'aljama. Acabat el termini estarà obligat a retre compte de la seva gestió.

AHG, Castelló, vol. 367. Notari no identificat.

Noverint universi quod nos Marchesia Dei gratia Impuriarum comitissa et vicecomitissa Caprarie, attendentes te Issachum Vitalis, filium Issachi Mahir judei de Castilione, moribus et scientia secum dum quod nobis constat tam per famam quam alias esse sufficientem et idoneum in officio secretarie aljame judeorum nostrorum dicte ville, nostro proprio motu et ad instantiam et preces dilecti nostri Poncii Escarrerii, ex certa scientia, bono animo ac spontanea voluntate, de gratia speciali quam inde tibi facere volumus, de presenti creamus, facimus et ordinamus te dictum Issachum Vitalis in secretarium dicte aljame et factorem et gestorem negotiorum ipsius alja(me, sic) videlicet quod tu incontinenti de hodie in antea per quinque annos continuos tunc possis uti libere dicto officio, tam cum illis secretariis qui (nunc sunt) vel illis eorum qui remanebunt in dicto officio, quam cum illis qui ex tunc de novo c(rea)buntur et eligentur in secretarios. Mandantes firmiter et districte cum presenti publico instrumento vicem etiam epistule quantum ad hoc gerenti, nunc ut ex tunc et ex tunc ut ex nunc, secretariis qui nunc sunt et illis qui deinceps creabuntur, sub pena corporis et averi ne in fraudem tui derelinquant dictum officium secretarie, ob hoc quod officium in quo te ponimus expiraret, et si contingerit per illos vel aliquos eorum qui nunc sunt vel deinde constituentur predicta acceptare, volumus et concedimus tibi quod nichilominus in illo casu tu remaneres in dicto officio et possis uti sicut prius quam totum dictum tempus quinque annorum, tam cum illis secretariis qui nunc sunt vel aliquo vel aliquibus eorum qui in ipso officio remanebunt, quam cum illis qui ex tunc contigerit contitui sive creari per nos vel vicarium nostrum, vel per universitatem dicte aljame. Mandantes etiam illis secretariis qui nunc sunt quod tibi tradant unam clavem teche communis dicte aljame. Dantes et concedentes tibi nunc ut ex tunc et ex tunc ut ex nunc plenam licenciam et liberam potestatem quod in continenti propria auctoritate tua absque fatica et requisicione nostri et curie et alterius persone possis titulo presentis creacionis et ordinacionis nostre dictum officium secretarie assumere et ipso uti ac de ipso te intromittere in omnibus et per omnia per totum dictum tempus quinque annorum sicut unus ex aliis secretariis qui nunc sunt vel qui pro tempore fuerint. Volentes et concedentes tibi nunc ut ex tunc et ex tunc ut ex nunc quod tandem in omnibus et per omnia habeas in ipso officio secretarie pacem per totum dictum tempus quinque annorum quemadmodum unus quisque aliorum secretariorum qui sunt nunc et pro tempore fuerint. Mandantes firmiter et districte cum presenti instrumento vicem etiam epistole quantum ad hoc gerenti secretariis qui nunc sunt et secretariis qui deinde constituentur, necnon omnibus et singulis judeis dicte aljame presentibus et futuris, quod te habeant et teneant in secretarium per totum dictum tempus quinque annorum, tibique in ipso officio secretarie obediant, pareant, respondeant ac satisfaciant in et de omnibus de quibus secretarius dicte aljame obedire, respondere et satisfacere debent et tenentur et consueverit huc usque. et hoc mandantes eis et cuilibet eorum sub pena centum aurum quam cum hoc instrumento nunc ut ex tunc ut ex nunc et ex nunc imponimus contra omnes et singulos judeos qui contra predicta in aliquo venerint vel contrafecerint ullo meo et non compleverint que mandamus sub pena tociens comitatur quociens contraventum fuerit per ipsos vel aliquem eorum a quaque pena vel ab aliis

predictorum aliquis vel aliqui ex predictis secretariis constitutis vel constituendis vel aliis judeis dicte aljame sub dicta pena centum aurum appellare modo aliquo non possint vel possit et si facerent vel facere volumus quod non admiratur ipsa appellacio a nobis vel ab aliquo officiali nostro, immo (ipso facto pro non) admissa habeatur, et quidquid obvenire posset contrarium supra (dictis. Volentes) in quam et mandantes firmiter et expresse sub pena corporis et averi quod (aliquod) vetitum sacramentum vel statutum, secretarii qui nunc sunt vel deinde consti(tuentur) vel judei dicte aljame aut aliqui eorum contra predicta in aliquo non introducant ullo (modo), et si facerent vel fieri attemptarent, mandamus et dicimus firmiter nunc ut ex tunc et ex tunc ut ex nunc tibi dicto Issacho Vitali sub pena corporis et averi quod ipsam non teneres nec observares, immo illo non obstante, intromiteres et intermittere curares et deberes ex dicto secretarie officio, et ipso in omnibus et per omnia uti sicut alter ex secretariis constitutis vel constituendis. Mandantes nichilominus insuper? firmiter et districte et expresse tenorem presentis publici instrumenti vicem etiam epistule quo ad hec gerentis universis et singulis procuratoribus seu locum nostrum tenentibus ac etiam vicariis, subvicariis, bajulis, judicibus, sagionibus necnon aliis officialibus nostris presentibus et futuris quod predicta omnia et singula rata et firma habeant, teneant et observent observarique inviolabiliter ab aliis faciant et quod distringant dictam aljamam de reluctando omne vetito sacramento ac statuto contra predicta vel aliquid predictorum introductis vel introducendis, et quod complendum predicta et singula faciant fieri omne vetitum quod per inde fuerit necessarium, sicut tu dictus Issachus forte decreveris faciendum. Et quod si aliquas expensas vel missiones te oportuerit facere pro obtinendo predicta vel ea deffendendo quod distringant secretarios dicte aljame ad faciendum eas solvi et restitui tibi de communi dicte aljame, vel etiam quod possis illas cum propria auctoritate, si volueris, retinere de bonis communibus dicte aljame, et inde tibi satisfacere, et hec in aliquo non mutant nec contraveniant aut permitant etiam venire ullo modo si de nostri confidunt gratiam vel amorem. Nos enim promittimus omnia predicta et singula rata et firma habere et attendere et complere et attendi facere et observari et contra in aliquo non venire ullo modo jure aliquo, ingenio sive causa. Sic Deus nos adjuvet et eius sancta quatuor evangelia nostris manibus tacta.

Testes: Poncius Escarrerii et G(uillelmus) de Cassano et Johannes de Curtacanibus, de Castilione.

1323, 24 de novembre. Marquesa, comtesa d'Empúries i vescomtessa de Cabrera, atesa la sollicitut de Castelló Gomir, nomena a Bondia Barzelai, jueu de Castelló, oïdor de comptes de l'aljama per cinc anys consecutius, càrrec que podrà exercir juntament amb els altres oïdors de comptes.

AHG, Castelló, vol. 367. Notari no identificat.

Noverint universi quod nos Marchesia, Dei gratia Impuriarum comitissa et vicecomitissa Caprarie, atendentes te Bondionum Barzelay, judei de Castilione, moribus et scientia, secumdem quod nobis constat tam per famam quam alias, esse sufficientem et idoneum in officio recepcionis computorum a secretariis aljame judeorum ville Castilionis presentibus et futuris de receptis, traditis et administratis et aliis gestis huc usque et de hiis que in futurum receperint, tradiderint et amministraverint et alio quocumquemodo gesserint de bonis dicte aljame, nostro proprio motu et ad instanciam et preces dilecti nostri Castilionis Gomir, ex certa scientia, bono animo ac spontanea voluntate, de gratia speciali quam inde tibi facere volumus de presenti creamus, facimus et ordinamus te dictum Bondionum in recepcionem computorum predictorum. Sic videlicet quod tu incontinenti de hodie in antea usque ad festum Pasche Domini proxime venturum et ab ipso festo in antea per quinque annos continuos et sequentes et proxime tunc venturos tum possis uti libere dicto officio recepcionis computorum, tam cum illis qui nunc sunt receptores computorum vel illis eorum qui remanebunt in dicto officio, quam cum illis qui ex nunc de novo creabuntur et eligentur in receptores computorum. Mandantes firmiter et districte cum presenti publico instrumento vicem etiam epistule quantum ad hoc gerenti, nunc ut ex tunc et ex tunc ut ex nunc, receptoribus computorum

predictorum qui nunc sunt et illis qui deinceps creabuntur sub pena corporis et averi ne in fraudem tui derelinquant dictum officium receptionis computorum ob hoc quod officium in quo te ponimus expiraret. Et si contingeret per illos vel aliquod eorum qui nunc sunt vel deinde constituentur predicta acceptare, volumus et concedimus tibi quod nichilominus in illo casu tu remaneres in dicto officio et possis uti sicut proprio per totum dictum tempus, tam cum illis receptoribus computorum qui nunc sunt vel aliquo vel aliquibus eorum qui in ipso officio remanebunt, quam cum illis qui ex tunc contigerit constitui sive creari per nos vel vicarium nostrum, vel per universitatem dicte aljame. Dantes et concedentes tibi nunc ut ex tunc et ex tunc ut ex nunc plenam licenciam et liberam potestatem quod incontimenti propria auctoritate tua, absque fatica et requisicione nostri et curie et alterius persone, possis titulo presentis creacionis et ordinacionis nostre, dictum officium receptionis computorum assumere et ipso uti ac de ipso te intromittere in omnibus et per omnia per totum dictum tempus sicut unus ex aliis receptoribus computorum qui nunc sunt vel qui pro tempore fierint. Volentes et concedentes tibi nunc ut ex tunc et ex tunc ut ex nunc, quod eandem in omnibus et per omnia habeas in ipso officio receptionis computorum pacem per totum dictum tempus quemadmodum unusquisque eorum qui nunc sunt et pro tempore fuerint receptores computorum). Mandantes firmiter et districte cum presenti instrumento vicem etiam epistule quantum ad hoc gerenti, receptoribus computorum presentibus et futuris et secretariis aljame predicte qui nunc sunt et pro tempore fuerint necnon omnibus et singulis judeis aljame predicte presentibus et futuris quod te habeant et teneant in receptorem computorum per totum dictum tempus tibi in ipso officio receptionis computorum obediant, pareant et respondeant in et de omnibus de quibus rectori computorum obedire et respondere debent et tenentur et consueverunt huc usque. El hoc mandamus eis et cuilibet eorum sub pena centum aurum quam cum hoc instrumento, nunc ut ex tunc et ex tunc ut nunc, imponimus contra omnes et singulos judeos qui contra predicta in aliquo venerint vel contrafecerint ullo modo et non compleverint que mandamus, que pena tociens comitatur quociens contraventum fuerit per ipsos vel aliquem eorum a quaquidem pena vel ab aliquo predictorum, aliquis vel aliqui ex predictis receptoribus computorum vel secretariis constitutis vel constituendis vel aliis judeis dicte aljame sub dicta pena centum aurum appellare modo aliquo non possint vel possit et si facerent vel faceret volumus quod non admitatur ipsa appellacio a nobis vel ab aliquo officiali nostro, immo ipso facto in non admissa habeant, et quidquid obvenire posset contrarium supradictis. Volentes inquam et mandantes firmiter et expresse sub pena corporis et averi quod aliquid vetitum sacramentum vel statutum secretarii qui nunc sunt vel deinde constituentur vel judei dicte aljame aut aliqui eorum contra predicta in aliquo non introducant ullo modo et si facerent vel fieri acceptarent, mandamus et dicimus firmiter nunc ut ex tunc et ex tunc ut ex nunc tibi dicto Bondiono sub pena corporis et averi quod ipsam non teneres nec observares, immo illo non obstante intromiteres et intromiteres curares, et deberes ex dicto officio receptionis computorum, et ipso in omnibus et per omnia uti, sicut alter ex receptoribus computorum constitutis vel constituendis. Mandantes nichilominus insuper firmiter et districte et expresse tenore presentis publici instrumenti vicem etiam epistule quantum ad hoc gerentis, universis et singulis procuratoribus vel locum nostrum tenentibus ac etiam vicariis, subvicariis, bajulis, judicibus, sagionibus necnon aliis officialibus nostris presentibus et futuris, quod predicta omnia et singula rata et firma habeant, teneant et observent observarique inviolabiliter ab aliis faciant et quod distringant dictam aljamam de relevando omne vetito sacramento ac statuto contra predicta vel aliquid predictorum introductis vel introducendis, et quod ad complendum predicta et singula faciant fieri omne vetitum quod perinde fuerit necessarium sicut tu dictos Bondionus forte decreveris faciendum, et quod si aliquas expensas vel missiones te oportuerit facere pro obtinendo predicta vel ea destitendo quod distringant secretarios dicte aljame ad faciendum eas solvi et restitui tibi de communi dicte aljame, et hoc in aliquo non mutant nec contra veniant aut permitant contra venire ullo modo si de nostri confidunt gratia et amore. Nos enim promittimus omnia predicta et singula rata et firma habere et

atendere et complere et atendi facere et observari et etiam in aliquo non venire ullo modo jure aliquo, ingenio sive causa.

Actum est hoc, VIII kalendas decembris anno predicto, de hoc solo.

Testes: P. de Sancto Antonio, scriptor de Hostalrico, et P. de Monte Sancto? - ?

1323, 1 de desembre. Marquesa, comtessa d'Empúries i vescomtessa de Cabrera, nomena a Issac Bonastruc, fill de Bonastruc de Castelló, per renúncia d'aquest darrer, secretari de l'aljama per cinc anys consecutius, càrrec que podrà exercir amb plenitud de drets -juntament amb els restants secretaris. Com aquests, posseirà una clau de la caixa comú de l'aljama. Una vegada finit el termini, haurà de retre compte de la seva gestió.

AHG, Castelló, vol. 367. Notari no identificat.

Marchesia, Dei gratia Impuriarum comitissa et vicecomitissa Caprarie, atendentes quod Bonastrugus de Castilione, judeus de Castilione, qui de novo una cum quibusdam aliis constitutus fuerat secretarius aljame judeorum nostrorum dicte ville, quare non potest commode intendere in ipso officio exercendo et, ob hoc, ut valeamus de ipso officio providere tibi Issacho Bonastrugui, judeo filio suo, renuntiavit dicto officio secretarie in posse nostro, atendentes etiam te dictum Issachum, moribus et scientia secundum quod nobis constat tam per famam quam alias, esse sufficientem et idoneum in dicto officio secretarie obtinendo et exercendo, ideo gratis et ex certa scientia bono animo et spontanea voluntate et proprio motu nostro de gratia speciali quam inde tibi facere volumus de presenti creamus, facimus et ordinamus te, dictum Issachum Bonastrugui, in secretarium dicte aljame et factorem et negociorum gestorem ipsius aljame, sic videlicet quod tu de hodie in antea usque ad festum Pasche Domini proxime venturum et ab ipso festo usque ad quinque annos proxime venturos et continuos tum possis uti libere dicto officio, tam cum illis secretariis qui nunc sunt quam cum illis qui ex nunc de novo creabuntur et eligentur in secretarios. Mandantes firmiter et districte cum presenti publico instrumento vicem etiam epistule quantum ad hoc gerenti nunc ut ex tunc et ex tunc ut ex nunc, secretariis qui nunc sunt et illis qui deinceps creabuntur, sub pena corporis et averi ne in fraudem tui derelinquant officium secretarie, ob hoc quod officium in quo te ponimus expiraret, et si contingeret per illos vel aliquem eorum qui nunc sunt vel deinceps constituerent predicta acceptare, volumus et concedimus tibi quod nichilominus in illo casu tu remaneres in dicto officio et possis uti sicut prius per totum dictum tempus, tam cum illis secretariis qui nunc sunt quam cum illis qui ex nunc contigerint constitui sive creari per nos vel vicarium nostrum vel per universitatem dicte (alja)me, mandamus etiam illis secretariis qui nunc sunt quod tibi tradant unam clavem (teche) dicte aljame. Dantes et concedentes tibi nunc ut ex tunc et ex tunc ut nunc plenam licentiam et liberam potestatem quod in continenti propria auctoritate absque fatica et requisitione nostri et curie et alterius persone possis titulo presentis creacionis et ordinacionis nostre dictum officium secretarie assumere et ipso modo ac de ipso te intromittere in omnibus et per omnia per totum dictum tempus sicut unus ex aliis secretariis qui nunc sunt vel qui pro tempore fuerint. Mandantes firmiter et districte cum presenti instrumento vicem etiam epistule quantum ad hoc gerenti secretariis qui nunc sunt et secretariis qui deinceps constituerent necnon omnibus et singulis judeis dicte aljame, presentibus et futuris, quod te habeant et teneant in secretarium per totum dictum tempus tibi que in ipso officio secretarie obediant, pareant et respondeant ac satisfaciant in et de omnibus de quibus secretario dicte aljame obedire, respondere et satisfacere debent et tenentur et consueverunt huc usque, et hoc mandamus eis et cuilibet eorum sub pena centum aurum, quam cum hoc instrumento nunc ut ex tunc et ex tunc ut ex nunc imponimus contra omnes et singulos judeos qui contra predicta in aliquo venerint vel contrafecerint ullo modo et non compleverint que mandamus, que pena tociens comitatur quociens contraventum fuerit per ipsos vel aliquem eorum a quaquidem pena vel ab aliquo predictorum, aliqui vel aliquis ex predictis secretariis constitutis vel constituendis vel aliis judeis dicte aljame sub dicta pena centum aurum appellare modo aliquo

non possint vel possit, et si facerent vel faceret, volumus quod non admitatur ipsa appellacio a nobis vel aliquo officiali nostro, immo ipso facto pro non admissa habeant, et quitquid obvenire posset contrarium supradictis. Volentes inquam et mandantes firmiter et expresse, sub pena corporis et averi, quod aliquid vetitum sacramentum vel statutum, secretarii qui nunc sunt vel qui deinde constituentur vel judei dicte aljame aut aliqui eorum contra predicta in aliquo non introducant ullo modo, et si facerent vel fieri atemptarent, mandamus et dicimus firmiter nunc ut ex tunc et ex tunc ut ex nunc tibi dicto Issacho Bonastrugui, sub pena corporis et averi, quod ipsum non teneres nec observares, immo illo non obstante te intromiteres et intromittere curares ac deberes ex dicto secretarie officio, et ipso in omnibus et per omnia uti sicut alter ex secretariis constitutis vel constituendis. Mandantes nichilominus insuper firmiter et districte et expresse tenore presentis publici instrumenti vicem etiam epistule quantum ad hoc gerentis universis et singulis procuratoribus seu locum nostrum tenentibus ac etiam vicariis, subvicariis bajulis, iudicibus, sagionibus necnon aliis officialibus nostris presentibus et futuris quod predicta omnia et singula rata et firma habeant, teneant et observent observarique inviolabiliter ab aliis faciant, et quod distringant dictam aljamam de relevando omne vetito sacramento ac statuto contra predicta vel aliquid predictorum introductis vel introducendis, et quod ad complendum predicta et singula faciant fieri omne vetitum quod perinde fuerit necessarium, sicut tu dictus Issachus forte decreveris faciendum, et quod si aliquas expensas (vel m)issiones te oportuerit facere pro obtinendo predicta vel ea deffend(endo quod) distringant secretarios dicte aljame ad faciendum eas solvi et resti(tui tibi) de communi dicte aljame, vel etiam quod possis illas cum propria auctoritate si volueris re(tinere) de bonis communibus dicte aljame et inde tibi satisfacere, et hoc in aliquo non mutant nec contraveniant aut permittatur contravenire ullo modo, si de nostri confidunt gratia vel amore. Nos enim promittimus nostra bona fide tibi omnia predicta et singula rata et firma habere et attendere et complere et attendi facere et observare et contra in aliquo non vetare ullo modo jure aliquo, ingenio sive causa.

Testes: Poncius Escarrerii, de Castilione, et R. de Pompiano, de familia dicte domine comitisse.

1323, 1 de desembre. Marquessa, comtessa d'Empúries i vescomtessa de Cabrera, nomena a Bonastruc de Castelló, oïdor de comptes de l'aljama per un periode de cinc anys. Exercirà el càrrec juntament amb els altres oïdors de comptes nomenats o que es nomenaran.

AHG, Castelló, vol. 367. Notari no identificat.

Item nos dicta comitissa atendentes te Bonastrugum de Castilione, judeum ville Castilionis, moribus et scientia secundum quod nobis constat tam per famam quam alias, esse sufficientem et idoneum in officio recepcionis computorum a secretariis aljame judeorum dicte ville Castilionis, presentibus et futuris, de receptis, traditis et aministratis et aliis gestis huc usque et de hiis que in futurum receperint, tradiderint et aministraverint et alio quocumque modo gesserint de bonis dicte aljame, nostro proprio motu, ex certa scientia, bono animo ac spontanea voluntate, de gratia speciali quam inde tibi volumus facere de presenti, creamus, facimus et ordinamus te, dictum Bonastrugum, in receptorem computorum predictorum. Sic videlicet quod tu incontinenti de hodie in antea usque ad festum Pasche Domini proxime venturum et ab ipso festo in antea per quinque annos continuos sequentes et proxime tunc venientes tum possis uti libere dicto officio recepcionis computorum tam cum illis qui nunc sunt receptores computorum quam cum illis qui ex nunc de novo creabuntur et eliguntur in receptores computorum. Mandantes firmiter et districte cum presenti publico instrumento vicem etiam epistule quantum ad hoc gerenti, nunc ut ex tunc et ex tunc ut ex nunc, receptoribus computorum predictorum qui nunc sunt et illis qui deinceps creabuntur, sub pena corporis et averi ne in fraudem tui derelinquant dictum officium recepcionis computorum, ob hoc quod officium in quo te ponimus expiraret. Et si contingeret per illos vel aliquem eorum qui nunc sunt vel deinde constituerentur predicta acceptare,

volumus et concedimus tibi quod nichilominus in illo casu tu remaneres in dicto officio et quod possis uti sicut prius per totum dictum tempus, tam cum illis receptoribus computorum qui nunc sunt quam cum illis qui ex nunc contigerint constitui sive creati per nos vel vicarium nostrum vel per universitatem dicte aljame. Dantes et concedentes tibi nunc ut ex tunc et ex tunc ut ex nunc, plenam licenciam et liberam potestatem quod in continenti propria auctoritate tua absque fatica et requisicione nostri et curie et alterius persone possis titulo presentis creacionis et ordinacionis nostre dictum officium recepcionis computorum assumere et ipso uti ac de ipso te intromittere in omnibus et per omnia per totum dictum tempus sicut unus ex aliis receptoribus computorum qui nunc sunt vel qui pro tempore fuerint. Volentes et concedentes tibi nunc ut ex tunc et ex tunc ut ex nunc quod eandem in omnibus et per omnia habeas in ipso officio recepcionis computorum potestatem per totum dictum tempus quemadmodum unus quisque aliorum qui nunc sunt et pro tempore fuerint receptores computorum. Mandantes firmiter et (districte, cum) presenti instrumento vi(cem) etiam epistule quantum ad hoc gerenti, receptoribus computorum, (presen)tibus (et futu)ris, et secretariis aljame predicte, qui nunc sunt et pro tempore fuerint nec non (omnibus et) singulis judeis aljame predicte, presentibus et futuris, quod te habeant et teneant in receptorem computorum per totum dictum tempus tibi in ipso officio recepcionis computorum obediant, pareant et respondeant in et de omnibus de quibus receptores computorum obedire et respondere debent et tenentur et consueverunt huc usque. Et hoc mandamus eis et cuilibet eorum, sub pena centum aurum quam cum hoc instrumento nunc ut ex tunc et ex tunc ut ex nunc imponimus contra omnes et singulos qui contra predicta in aliquo venerint vel contra fecerint ullo modo et non compleverint que mandamus, quam penam tociens comitatur quociens contraventum fuerit per ipsos vel aliquem eorum a quaquidem pena vel ab aliquo predictorum aliquis vel aliqui ex predictis receptoribus computorum vel secretariis constitutis vel constituendis vel aliis judeis dicte aljame sub dicta pena centum aurum appellare non possint vel possit, et si facerent vel faceret, volumus quod non admitatur ipsa appellacio a nobis vel ab aliquo officiali nostro, immo ipso facto pro non admissa habeatur et quicquid obvenire posset contrarium supradictis. Volentes inquam et mandantes firmiter et expresse sub pena corporis et averi quod aliquod vetitum sacramentum vel statutum secretarii qui nunc sunt vel deinde constituentur vel judei dicte aljame aut aliqui eorum contra predicta in aliquo non introducant ullo modo, et si facerent vel fieri atemptarent, mandamus et dicimus firmiter nunc ut ex tunc et ex tunc ut ex nunc tibi dicto Bonastrugo, sub pena corporis et averi, quod ipsum non teneres nec observares, immo illo no obstante te intromiteres et intromittere curares et deberes ex dicto officio recepcionis computorum, et ipso in omnibus et per omnia uti, sicut alter ex receptoribus computorum constitutis vel constituendis. Mandantes nichilominus insuper firmiter et districte et expresse, tenore presentis publici instrumenti vicem etiam epistule quantum ad hoc gerentis, universis et singulis procuratoribus seu locum tenentibus ac etiam vicariis, subvicariis, bajulis iudicibus, sagionibus nec non aliis officialibus nostris, presentibus et futuris, quod predicta omnia et singula, rata et firma habeant, teneant et observent observarique ab aliis inviolabiliter faciant et quod distringant dictam aljamam de relevando omne vetito sacramento ac statuto contra predicta vel aliquid predictorum introductis vel introducendis, et quod ad complendum predicta et singula faciant fieri omne vetitum quod perinde fuerit necessarium, sicut tu, dictus Bonastrugus forte decreveris faciendum, et quod si aliquas expensas vel missiones te oportuerit facere pro obtinendo predicta vel ea deffendendo, quod distringant secretarios dicte aljame ad faciendum eas solvi et restitui tibi de communi dicte aljame. Et hec in aliquo non mutant nec contraveniant aut permitant venire ullo modo, si de nostri confidunt gratia et amore. Nos enim promittimus nostram bonam fidem tibi omnia predicta et singula rata et firma habere et attendere et complere et atendi facere et observari et contra in aliquo non venire ullo modo jure aliquo, ingenio sive causa.

Tēstes: predicti.

1329, 9 i 11 d'agost. Momet Bonastruc i Astruc Bonastruc, dins la sinagoga en presència dels secretaris, protesten en nom propi i de tots els membres de l'aljama que vulguin adherir-s'hi, pel fet que, no tenint els secrets actuals, semblantment als passats, cap potestat sobre els jueus de la comunitat, llevat d'aquells casos en què expressament els hagi estat atorgada per la mateixa comunitat, actuant pel propi compte i sense cap dret hagin aconseguit del procurador del comtat, Ramon d'Empúries, alguns avantatges en profit propi. Dos dies més tard, els secretaris sintetitzant la demanda en tres punts, donen la resposta que hem exposat en el present treball.

AHC, Castelló, vol. 124. Not. Bernat Junquera.

Noverint universi quod die et anno infrascriptis et in presencia testium infrascriptorum, Mometus Bonastrugui et Astrugus Bonastrugui, judei de Castilione, mandaverunt et fecerunt legi per me Petrum Caponis, gerentem vices Bernardi de Jonquerio notarii infrascripti, coram Jaffie Ravalie et Mometo Vides et Issacho Bonastrugui et Bonastrugo Asmies, secretariis aljame judeorum ville Castilionis, quandam cedulam, cuius tenor talis est: In presencia vestrorum, Jaffie Ravalie, Mometi Vides, Issachi Bonastrugui et Bonastrugui Asmies, secretariorum aljame judeorum ville Castilionis, dicunt et protestantur Mometus Bonastrugui et Astrugus Bonastrugui, judei dicte ville, nomine proprio et omnium judeorum dicte aljame eis adherencium et adherere volencium, quod vos predicti secretarii nec etiam alii secretarii transacti non habetis nec habuerunt aliquam potestatem super judeis dicte aljame, nec in illis casibus tum vobis expresse concessis per dictam aljamam, et vos, predicti secretarii, proprio motu et pro voluntate vestra de facto non de jure immo indebite fecistis aliqua statua et ordinationes, et etiam impetrastis a nobili domino Raymundo de Impuriis, procuratore in comitatu, aliqua stabilimenta in favorem et dominium et honorem vestri et oppresionem et gravamen et subiectionem et prejudicium predictorum protestantium et aliorum judeorum aljame predictae, maxime cum in predictis non concensserint predicti judei nec alii aljame jam dicte, et sic videntur per vos negligi, cum sine consilio dicte aljame, secretarii non debeant nec consueverint nec possint de talibus se intromittere. Pro predictis etiam fecistis pluries, varias et diversas et superfluas expensas, quare predicti protestantes, nomine quo supra, dicunt quod nolunt nec intendunt gaudere nec uti aliquibus stabilimentis sive privilegiis per vos impetratis, nec eisdem consentire cum quilibet de talibus habeat liberam voluntatem, nec emere, nec donatum assequi quisque compellitur .L. nec emere .C. de jure delius(?). Dicunt etiam et protestantur quod non consentiunt aliquibus per vos sine consensu dicte aljame ordinatis vel stabilitis, cum nil valeant ipso jure et expensis per vos factis ratione confirmationis vestre secretarie et alia ratione et in antea faciendis predictis rationibus vel aliis non intendunt aliqua ponere nec contribuire ullo modo, nec sicut est vobis data potestas ab aljama predicta et de jure facere teneantur. Predicta tamen dicunt salvo et protestare quod non intendunt contradicere prejudicare in aliquo mandato et jurisdictioni nobilis Raymundi de Impuriis supradicti, nec in illis super quibus est positum, nec sive alatme offerunt tamen se paratos cum effectu super ordinatis et impetratis per vos licet injusto et etiam super ordinandis si que ordinanda sunt propter bonum commune, et etiam super expensis et super alatme stare ad cognitionem et discretionem duorum proborum et discretorum et liberatorum judeorum communium non suspectorum simpliciter et de plano alias protestantur de jure eorum et quod intendunt se defendere et juste et sicut juris fuerit contra vos dictos secretarios, et impetrata et ordinata et expensa indebite et injuste, salvo tamen et protestato quod non intendunt contradicere dicto domino Raimundo de Impuriis nec eius dominacioni vel voluntati, immo semper sibi deferre, et dominacioni domini comitis et ea honorare, timere et servare et etiam intendere servare et in aliquo non contravenire omnia illa in quibus positum inter judeos a vet ho alatme. Et de predictis petunt jam dicti protestantes ad conservationem juris eorum fieri protestationis publicum instrumentum. Et dicti secretarii petierunt de predictis translatum et acordium duorum dierum, quod fuit eis traditum. Quo fuit actum in sinagoga judeorum ville Castilionis, die mercurii circa horam completorii V Idus augusti annó domini M° CCC° XX°

nono. Presentibus testibus scilicet Berengarios Geraldus et Jacobo Furni, de Castilione. Et post hec, die veneris sequenti, dicti secretarii responderunt superius eis protestatis et requisitis per dictos Mometum Bonastrugui et Astrugum Bonastrugui, judeos prout continetur in quadam cedula quam per me dictum Petrum Caponis in presentia testium infrascriptorum in absentia tamen dictorum Mometi Bonastrugui et Astrugui Bonastrugui, legi fecerunt et mandaverunt, cuius cedule series sic se habet. Et dicti secretarii respondendo quibusdam verbis eisdem protestatis et requisitis per Mometum Bonastrugui et Astrugum Bonastrugui, judeos, dicunt quod verba protestata per dictos judeos videntur duo vel tria continere(?): Primo, quod dicti secretarii non habent aliquam potestatem ordinandi super judeis dicte aljame sine consilio e(iusdem?) aljame, nisi in casibus eisdem secretariis concessis. Et cum dicti secretarii fecerint, ut asserunt dicte perso(ne) aliquas ordinationes respicientes commodum dictorum secretariorum et non dicte aljame, dicunt sic non teneri ad (ob)servanda dicta ordinamenta vel privilegia per dictos secretarios impetrata. Secundo, dicunt se non teneri ad contribuendum aliqui super expensis factis in dictis privilegiis vel dictis ordinamentis obtinendis. Tercio, offerunt se super premissis stare ad cognitionem proborum et discretorum judeorum. Quibus assertis per dictos judeos protestantes respondent: Et primo, ad primum etiam dicunt quod posito quod no(n ...)entur respondere ad primum capitulum ex eo quare de se est obscurum et loquitur generaliter (et ...)parit obscuritatem attamen est verum? quod dicti secretarii nichil de novo inesse? (...) a dicto domino R° de Impuriis, licet sit verum quod quedam privilegia jam antiquitus (...) secretarios dicte aljame, quorum forma redundat ad honorem Dei et juxta ritum (...) oratio judeorum augmentatur obtinerunt a dicto nobili quod observaretur. Patet enim per f(...)privilegi quod dicta oratio que celebratur juxta ritum judeorum in sinagoga cessabant et habebant (...) ad instantia ciuslibet, quousque illi qui mandabat cessare erat satisfactum de hiis que pote(...) quod est contra jus ut in .C. si canonici extra de officio ordinarii .LI. VI°. Ad secundum, respondent et dicunt quod rectores sive secretarii dicte aljame habent potestatem ordinandi et facere ordinamenta super hiis que respiciunt commodum commune dicte aljame et augmentum dicte orationis, et subjecti habent obedire et contribuere in expensis ut in .L. per iniquum .C. de jurisdictione omnium judicum, et ea que maior pars decurionum facit vel ord(...). Observandum est non obstante lege ex adverso allegata, que loquitur de jure privati et non de jure universitatis. Ad tertium, dicunt quod si tota aljama conveniat cum secretariis et secretarii cum tota aljama, quod stent super requisitis per dictos protestantes ad cognitionem proborum judeorum, quod sunt parati stare, licet re vera non teneantur, cum jam sic ordinatum per dictos secretarios de voluntate dicte aljame super premissis. Preterea oitunc? quod temporis est pars que suo non congruit universo et tum dicti protestantes soli (...) ad ea que requirunt et non concordantes cum dicta aljama dicunt ipsos minime f(acer)e exaudiendos. Item quod nullas vel minimas expensas fecerunt in premissis indebitas, et si dicatur per partem adversam fore factas, quod habeat ipsas declarare, et ipsi declaratis sive? parati stare super premissis ad cognitionem proborum hominum prout tenentur. Item quod in quantum dicunt dicti protestantes quod non intendunt contravenire contra dictum vet vel alatme non sunt tamquam contrarii exaudiendi cum verbo dicant se non contravenire et de facto contraveniant manifeste. Quare protestantur de jure eorum et de expensis factis et faciendis, petendis et exigendis a predictis protestantibus tamquam hominibus venientibus contra vet sive alatme suo loco et tempore opportunis. Que responsio fuit facta die veneris predicta intitulata tertio Idus augusti anno predicto. Presentibus testibus scilicet G° Natalis et G° Cerviani, de Castilione.

1333, febrer. El noble Ramon d'Empúries, dins la sinagoga de Castelló d'Empúries, en presència de notari, testimonis i algunes persones qualificades, declara als membres de l'aljama allí congregats, que està disposat a restituir –d'acord amb la sentència condemnatòria– el doble del que havia percebut per determinats serveis fets a l'aljama. Les quantitats i altres particularitats vénen detallats en el treball que presentem.

AHG, Castelló, vol. 170. Notari Pere Mateu.

Noverint universi quod (...) februarii anno Domini M° CCC° XXXIII°, nobilis Raymundus de Impuriis in scola aljame judeorum ville Castilionis, in presentia venerabilis et religiosi fratris Ffrancisci Gosalbi (...) fratrum minorum, confessoris ipsius nobilis, et mei Petri Mathei, notarii comittatus et testium subscriptorum, dixit dicte aljame ibidem congregate, vel majori parti eiusdem, scilicet Jaffie Ravalie, Vitali Mercadelli, phisico, Juceffo Asmies, Issacho Cohen, Issacho Caravite, Salamono Terocii, Senyoreto de Verдум, Issacho Bonastrugui, Mahiro Bonastrugui, Mahiro Bonastrugui, Astrugo Mercadelli, Vitali? Bonastrugui, Salamono Salandini, Salamono Bonanasch, Mometo Astrugui, Vitali Sullam, Juceffo Vitali, Astrugo Bonastrugui, Mohiro Issachi, Videtis Mometi, Mahiro Terocii et Senyoreto Terocii, Bonastrugus et Astrugo de Episcopali et Aninay de Sancto Laurencio et Abrahe Rohen et aliquibus aliis facientibus maiorem partem dicte aljame dicte ville, quod ipse venerat ibi paratus cum effectu statim in tabula (...) Gomir, camporis, ville Castilionis, satisfacere eis et solvere in duplum sicut condemnatus extiterat per sententiam discreti Berengarii de Vives, jurisperiti civitatis Barchinone ad hoc per dominum infantem Petrum, comite Impuriarum. (dele)gati, quasdam peccunie quantitates, quas pro servicio habuerant ab ipsa aljama in generali et ab aliquibus judeis nominatis et expressis in quadam cedula quam dictus nobilis legit dictis judeis que incipit sic: Primerament reebe e ach lo noble En R. Dempuries del aljama CC sol. Item, del aljama demont dita altres CC sol. Item, dels secretaris C sol. Item, dels secretaris L sol. Item, dels secretaris C sol. Item, d.En Bisbal, jueu, C sol. Item, d.En Astruch Salandi e d.En Salamon Bonanasch C sol. Item, d.En Astruch Bonastruch C sol., qua cedula per (dictum no)bilem eis lecta, dixit quod audacter et sine metu ipsius peterent et reciperent predictas peccunie quantitates etiam in diebus? in dicta tabula, quare ipse omnino volebat eis satisfacere et placebat sibi plus quam reciperent dictas peccunie quantitates quam nisi reciperent, que quidem aljama ac judei predicti in presentia testium infrascriptorum et dicti confessoris dederunt posse ac voluerunt Jaffie Ravalie judeo quod responderet dicto nobili et verbis per ipsum dictis, qui quidem Jaffia Ravalia et quidam alii judei post ipsum responderunt ipsi nobili et dicerunt quod ipse Jafia et alii qui post eum nomine dicte aljame sibi responderunt credebant et intendebant ipsos denarios dedisse et servuisse juste et pro laboribus eiusdem et non animo ipsum corrumpendi nec causa justitiam pro eis vulnerandi. Quare cum hoc publico instrumento, gratis et spontanea voluntate, de presenti ipse Jafia et alii judei qui post eum responderunt definiebat ac remittebant, dicta aljama ibidem presente et volente, omnes peccunie quantitates (...) contentas que eis pro servicio pro et nomine dicte aljame et secretarios eiusdem in generali date fuerunt et (...) ratione condepnacionis seu restitutionis dictarum peccunie quantitarum ipsis et dicte aljame competenter et competere posset (jure) aliquo sive causa. Item dictus Salamon Bonanasch, absente tamen Astrugo Salandini, et Astrugo Bonastrugui specialiter nominati eodem modo responderunt et definirunt dicto nobili dictas quantitates per ipsos sibi datas et totum quicquid et quantum inde eis per dictum iudicem adjudicari (...) dicti servicii jure aliquo sive ratione absolvente ipsum nobilem et bona sua et fa(...) dicto Astrugo de Episcopali, judeo specialiter nominato in dictam sententiam et similiter (...) dictos centum solidos per ipsum sibi traditos et datos asserendo quod aliqui cum eo contribuerunt, et partem (...) in dictis .C. solidis melgarensibus. De quibus omnibus dictus nobilis, volentibus dictis judeis, (...) fieri publicum instrumentum per me notarium subscriptum. Quod fuit actum die et anno predictis in dicta scola judeorum, presentibus testibus scilicet Berengario Raymundi, notario, Jacobo Alferici, clerico, Berengario Cabrera (...) et Berengario de Valle, vicario ville Castilionis.

1345, 9 de gener. Els catorze representants de l'aljama, dotats de determinats poders, deleguen a un grup de cinc jueus, a fi que en el termini de quinze dies portin a terme la redacció de les ordenances sobre cises, talls i subsidis, i així mateix l'elecció de secretaris i oïdors de comptes. Pel que fa als secretaris, n'elegiren tres tandes de tres per tres anys consecutius.

AHG, Castelló, vol. 176. Notari Pere Mateu.

Noverint universi quod, prout michi Petro Mathei, notario subscripto, relatum extitit per Momentum Natan, Abraham Roven, Issachum Bonastrugui, Salamonem Astrugui et Roven Samuelis, judeos ville Castilionis, personaliter constitutos in sinagoga judeorum dicte ville, fuisset arbitrata potestas eisdem quinque judeis a Benvenist Jucefi, Issacho Vitalis, Issacho Bonsenyor, Vitali Caravite, Vitali Bonastrugui, Bonastruch Scapati, Mometo Astrugui, Bonsenyor Teroç, Vitali Sullam minor diebus, Mahiro Issachi, Berzelay Salamonis, Jucefo de Blanis et Mahiro Salandini et predicto Roven Samuelis, habentibus potestatem cum veto et alatme ab omnibus et singulis judeis aliame dicte ville, vel maiori parte eorumdem. ut dicti quinque judei asserunt quod possent dicti XIII° infra tamen XV dies qui inceperunt die que computabatur III° kalendas januarii anni presentis et debebant finire die intitulata V^o idus januarii eiusdem anni, declarare ordinare difinire et dare et statuere et imponere formam et modum quibus fierent et imponerentur ac solverentur cise, tallie ac subsidia, de quibus solverentur debita et expense que habent fieri et persolvi per universitatem dicte aliame dictorum judeorum qualitercumque, et etiam possent, ut dicti Ve asserunt, eligere ad tempora infrascripta, secretarios et compotorum auditores et receptores de expensis et administratis per quoscumque de bonis ipsius aliame et alia infrascripta facere, ut inferius latius declarabitur, finaliter, cum dicti XIII° judei superius nominati non possent in se de et super predictis et infrascriptis convenire nec concordare, concluderunt, de voluntate judeorum dicte aliame, ut dicti Ve judei superius primo nominati, ex potestate eisdem, ut asseritur, attributa loco per dictos XIII° ea forma et potestate et sub veto et alatme quibus ipsi, ut premititur, poterant dare, constituere, ordinare ac declarare modum et formam quibus dicte cise, tallie et subsidia predicta fierent et solverentur et alia supradicta facere insimul concordantes infra tamen dictum spacium XV dierum, videlicet de die et de nocte quod diu duraret ad arduendum una candela cephi de X in libra, recipientes etiam in se dicti XIII° judei, ut ipsi Ve asserunt, de tenendis hostagiis pro observandis et firmiter obtinendis hiis que per dictos Ve judeos declararentur et ordinarentur super predictis et infrascriptis superius nominati, qui quidem quinque judei, habito inter eos semel et pluries ac pluribus diebus et noctibus tractatu et colloquio super dictis electoribus et ordinationibus faciendis usque ad ultimam noctem spacii eisdem dati, scilicet ad noctem illius diei que computabatur V^o idus januarii hora inferius specificata, adhuc ardente et durante candela que propter hoc erat accensa in dicta sinagoga, prenominati quinque judei unanimiter concordantes et volentes ad dictas electiones et ordinationes faciendas de predictis procedere, vocaverunt me Petrum Mathei, notarium infrascriptum, et in presentia mei et coram duobus testibus subscriptis fecerunt et ordinarunt in dicta sinagoga ordinationes et electiones de predictis, quas per me in presentia dictorum duorum testium legi et publicari fecerunt die, anno, loco et hora subscriptis, prout inferius subicitur: Primerament, sacordaren los damont dits V elegits, ço es saber Momet Natan, Abraham Roven, Issach Bonastruch, Salamon Astruch e Roven Samuel, et pronunciaren e declararen que los secretaris qui huy son de la dita aljama, ço es saber En Salamon Bonanasch, Salamon Teroç, Vidal Sollam, major de dies, Vidal Caravida, els reebedors de comtes qui are son, ço es saber Astruc Bonastruch, Mahir Issach, En Momet Astruch sien e dejen estar en lurs ofis en aquella forma que vuy son en tro a la festa de sent Pere sent Feliu primer vinent. Item quells dits reebedors de comte deien reconexer e hoir los comtes e les messions quells damont dits sacretaris han fetes en tro lo dia de hoy, e aquelles que faran en tro sera fenit lo temps de lur ofi e quels lus puxen e dejen fer fin per lo poder qui lus es donat per lo senyor Inffant e per la dita aljama, i so dupten en alcuna o alcunes messions o depeses fetes per aquells secretaris en tro lo dia de vuy quells n.ajen a creure per lur sagrament,

salvada e reconeguda a ells a la dita aljama error e tara de comte. Item, se convengeren e declararen los dits V elegits quell trahut e subsidi que la dita aljama ha a pagar cascun anys al senyor Inffant i tots altres messions e despeses qui s.ajen a fer per lo comun de la dita aljama sien fetes e pagades per manera de imposicio apelada cisa, la qual cisa sia posada e comensada migán del mes de mag primer, duradora e tenedora en tro la festa de sent Pere sent Feliu primer vinent, e daquella festa a III anys primer venents e següents. Item, que per ordenar e tatxar en quina manera sera tatxada e posada la dita cisa e per tots capitols e circumstancies de aquells fecedores e ordinadores de aquella cisa, sia per innovar, evadir o minvar sobre aquells, segons que en los anys passats es estat acostumat defen entrar en hostatges tenedors en la sinagoga demont dita lo primer dissapte a nit apres que publicacion de aquestes coses sera feta per l.onorari dejus escrit, tots los sacretaris e resebedos de comte qui per los damont dits V jueus en aquesta present carta seran elegits e declarats e aquells hostatges tenguen totes nits en la dita sinagoga per I mes seguen per aytantes ores de la nit com trigara a cremar I candela de ceu X en la liura, ço es a dir en tro se sien concordats sobres los damont dites coses per els ordinadors sobre la imposicion de la dita cisa en care a destriar e elegir XX jueus o mes si a sels sera semblant sia dels masexes e d.altres en tro a XXV, empero si tots los XIII no.s podien acordar en alegir los dits XX o XXV.XII acordans dels dits XIII los poschesen elegir no contrastan desacordament dels II desacordans, e de consentiment, empero, dels damont dits V, los quals sacretaris daval nomenats sien entretz de no ffer alcuna messions ne despesa per la dita aljama, montan quantitat mes avant de II sous en I matexa fasena sens consentiment dels damont dits XX o XVI d.aquells, e si mes n.i seran elegits per els deles II partides d.aquells que mes hi serien alegits acordans ab los ditz XVI, sals, empero, que totes aquelles messions qui.s faran o.s convenran de fer per los sacretaris e rebedos de comte elegides, los quals son XIII o major partida daquells acordans en aquelles mostres e despeses feedores al senyor Inffant o altres persones per tractament e en dressament e confirmacion de les coses assi espressades puschen fer segons lurvigares, no contrastan contradiccion dels altres en. Item que la un s.acorden XVI dels damont dits XX esi mes hi seran elegits la un s.acorden les II parts qui mes hi seran elegits en semps ab los XVI en alcuna cosa de que els volran tractar e messions fer per quals que afers tocants la universitat e utilitat de la dita aljama, segons lur vigares, puxen fer e tractar en axi que per contrats dels altres no fossen revocades ne empatxades les coses qui per els sien ordenades e fetes per nom de la dita aljama; empero que tots negocis, tractamens e hordinacions, messions e despeses tocans lo comun de la dita universitat de la dita aljama, les quals se convenra per dins los damont dits III anys, exceptat empero les messions quis hajen a fer ab los senyor Infant e ab altres persones servan la forma damont dita, ço es saber messions qui s.ajen a fer per tractament, endressament e confirmacion de les coses damont dites, s.ajen a fer ab voluntat e consentiment dels damont dits XX o XVI d.aquells e si mes ne seran elegits de les II parts d'aquells qui mes hi seran elegits acordans ab los dits XVI. Item dixerén e ordinaren los damont dits V elegits qu.ells sacretaris qui are son e seran per los dits III anys puxen per pagar los deutes que deu la dita aljama e per les messions feadores tocans los negocis de la dita aljama ab consentiment dels demon dits XX o dels XVI d.aquells e si mes hi seran elegits de les II parts d.aquells qui mes hi seran elegits, acordans ab los dits XVI puxen per nom de la dita aljama vendre violaris e manlevar e resebre deutes e fer barates, axi com a sels parra esser feedor per nom de la dita aljama, encare que si per ventura alcun o alguns dels dits sacretaris e resebedos de compte e dels dits XX elegidos per ausencia o altre qualque cas vaguaren en lo dit ofici, qu.ells altres romanens dels dits XX o XVI d.aquells, segons la forma damont dita, poschessen metre, elegir altre o altres en loch d.aquel o d'aquells vagans, los quals haguessen semblant poder que hauran aquells vagans. Item dixerén que entre los sacretaris e resebedors de comte els damont dits mes elegits no puxen esser per tot lo dit temps mes avant de XXV. Item dixerén e ordinaren los damont dits V elegits que en los dits sacretaris e resebedos de compte elegidors de les dites ordinations ffedores sobre la imposicio de la dita cisa, axi com dites no.s podien concordar ne avenir de les coses damont dites, dins les spay del dit mes, que

aquell mes finit de continent se dejen mudar e entrar al alberch d.En Bernat Ostaler, e aqui de nit e de dia tenir hostatges, e d.aqui no gosen exir en tro que.s sien auenguts de les damont dites coses, sals, empero, que no sien tenguts tenir hostatges negun dia de festes judaycas ne la vespra d.aqueles festes ne negun dimarts, encare entre els se puxen alargar dels dits hostatges en tro a la terça part d.aquells qui tendren los dits hostatges si les II parts se.n volran convenir, encara que per necessitat tots concordans se puxen alongar I dia la setmana, si avenir entre els se.n poran tots en semps. Item se convengueren e declararen los dits V que, d.aquesta festa de sent Pere sent Feliu primer vinent a I any primer la doncs vinent, sien sacretaris sobre la dita aljama Astruch Bonastruch, Issach Bonsenyor, En Bonanasch Scapati, e reebedors de comtes, en aquell mateix any, En Bevenist Juceff, En Bonsenyor Teroç. Item l.any segon apres, sien sacretaris Momet Natan, Mahir Issach e.N Vidal Sullam, menor de dies, e resebedos de compte e.N Vidal Bonastruch e.N Bonanasch Escapat; el sotseguen terç any sien sacretaris N.Issach Vidal e.N Vidal Caravida e.N Momet Astruch, e reebedors de compte En Salamon Bonanasch e.N Salamon Teroç. Dixeren encare los dits V que En Salamon Bonanasch no sia tengut de tener hostatges de mentre, empero vy vuyla consentir a les coses que seran fetes per En Bonanash fiyl seu axi com a sacretari ensemps ab los altres estan en los dits hostatges. Item dixeren e declararen los dits V elegits qu.els dits sacretaris qui per temps seran que hajan a reebre vet e alayme e encare a fer sagrament en special que no gosen res despendre de la dita aljama sino per la forma demont dita. E totes aquestes coses damont declarades, elegides e ordenades per los damont dits V per la veu e poder a els donat, axi com dit es, per los damont dits XIII jueus, dixeren los davant V elegits esser tenedores e fermament observadores e no en alcuna cosa revocadores ne empatxadors per la dita aljama o sengles d.aquella, per si o per entrepasada persona ab senyor ne alcun oficial seu ne en altra manera, sots pena dels vets e alaytmes e altres penes contengudes e escrites en I cedula ebrayca qui en ves los dits V elegits es, la qual, segons que.s dit, fo escrita de voluntat e consentiment dels dits XIII jueus damont escrits qui tenien hostatges en la dita sinagoga per nom de la dita aljama o major partida d.aquella. Que quidem omnia supradicta dicti quinque judei precentes se fore ad hec electos divulgaverunt, dixerunt et declaraverunt ac per me notarium subscriptum legi et publicari fecerunt in dicta sinagoga, hora post pulsacionem simbali lattonis, die superius intitulata V° idus januarii anno domini M° CCC° XL° V°, presentibus testibus scilicet Bernardus de Ferraris, de Castilione, et Bernardus Boneti, de Villademato, et de premissis omnibus voluerunt et mandaverunt fieri publicum instrumentum per me notarium subscriptum ad habendum memoriam rey geste in futurum. Post hoc autem die intitulata X° kalendas marcii anno quo supra, dicti quinque judei voluerunt, iterato per me dictum notarium, predicta legi et publicari coram judeis infrascriptis, congregatis in sinagoga predicta, scilicet Astrugo Bonastrugui, Perfecto Zarchi, Mahiro Issachi et Issacho Bonsenyor, Jucefo de Blanis, Esmies Vitalis, Vitali Bonastruch, Clarioni Bonsenyor, Bonus Macip Abraham, Issachus Vitalis, Bonanasch Scapati, Issachus Mometi, Johana Caravite, Bonafos Bofilii, Vitalis Caravite, Issachus Comte, Barzalay Salamonis, Mahir Salamonis, Bonsenyor Salamonis, Bonsenyor Terocii, Bevenist Jucefi, Salamon Terocii, Vital Sullam, Terocius Salamonis, Mosse de Bisuldino, Rôven Salamonis, Mometus Astrugui, Issachus Vitalis, minore diebus, et Vitalis Falconis, judeis dicte ville, quod ego notarius subscriptus feci, presentibus testibus scilicet Michaelae Riaylos et Franciscus Juliani, hora videlicet circa terciam. Que fuerunt acta, facta et publicata, diebus, horis locis et anno, ac presentibus testibus, predictis.

1406, 1 de juny. La reina d'Aragó, Maria de Luna, mana a Pere Comte, administrador del comtat d'Empúries, que renovi el regiment de l'aljama de Castelló d'Empúries, segons una cèdula inclosa on consten els noms dels nous consellers, secretaris, calvari i oïdors de comptes.

A.C.A., Reg. 2.351, fol. 180.

"La Reina.

Administrador: Nos, per certes causes assats raonables havem deliberat mudar lo Regiment de la Aljama dels Juheus de Castello Dampuries; e de fet

per un any, qui començara lo VIIIe die del present mes de Juny, lo havem ordonat en la forma continguda en la cedula sepulta en la present.

Per queus manam tan expressament com podem que, tota apellacio, consultacio e contradictio apart posades, remogats lo dit dia del dit Regiment tots aquells qui vuy hi son, e en lo loch de aquells mettats los qui son nomenats en la cedula damunt dita, e no altre qualsevol, ço es, cascu en son offici, segons en la dita cedula es amplament e distincta contingut, qualsevulla privilegi o provisions en contrari fetes no contrastaius en alguna manera. En los altres empero officis en la dita cedula no continguts volem que los Secretaris per nos are ordonats hi elegesquen aquells del consell, e de fora lo consell, quels paria faedor; faent tambe en remoure los dits regidors com en constrenyer aquells per nos are ordonats de acceptar los officis en la dita cedula continguts e de regirlos, segons se pertany, aquells forts enantaments, procehiments e constrenyments penals que lo negoci demane e requer, e vos conexerets esser expedient e necessari. Car Nos, en e sobre les dites coses ab les dependents e emergents daquelles, vos comanam nostras veus plenerament ab la present.

Dada en Barchelona sots nostre Segell secret lo primer dia de Juny de lany MCCCCVI.

Bernardus Michaelis. Antonius Valls; etc. pro (registrata). Facta in Concilio, pro (registrata). Dirigitur Petro Comitiss, administratori Comitatus Impuriarum.

(Cèdula inclosa en la de la reina:)

Consellers. De ma major: Samuel Issach, Perfet Bonsenyor, Abraham Benvenist, Alatzar Issach, Zarc Perfet. De ma mitjana: Issach Rouhen, Issach Mahir, Salamo Struch, Enoch Adret. De ma menor: Duran Jaco, Jucef Aynay, Vidal Jucef. Secretaris: Athan Abraham, Jucef Samuel, Bonsenyor Vidal. Clavari: Issach Mahir. Oydors de comptes: Issach Rouhen, Struch Aynay, Duran Jaco.

1411, 23 de desembre. Sentència favorable, després de diferents apellacions –amb intervenció del noble Bernat de Senesterra i la seva esposa Geralda, senyors de l'aljama de Castelló d'Empúries–, al jueu Abram Bonastruc, en el procés per pretextos d'ordre fiscal amb l'expulsió i la consegüent exclusió del consell i de l'exercici del càrrec de secretari de l'aljama. En virtut d'aquesta sentència absolutòria, se li restitueixen tots aquests drets.

AHG, Castelló, vol. 526. Notari Pere Jacme.

Noverint universi quod die mercurii circa horam terciarum intitulata vicesima tertia mensis decembris anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo undecimo, existente multo honorabili domino Ludovico de Pontonibus, milite, procuratore et genero nobilis domini Bernardi Senesterra, militis, domini castri de Siurana et aljame judeorum ville Castilionis Impuriarum intus domum scole judeorum predictorum prout in quoquidem domo erant personalliter secretarii et quidam alii judei de consilio ipsius aljame constituti, comparuit dictus coram dicto venerabile et honorabile domino aljame personaliter Abram Bonastruchi, judeus dicte ville Castilionis, in presentia mei Petri Jacobi, notarii publici infrascripti, et venerabilis Guillelmi Arnaldi, de Palaciolo, et Petri de Trebayls, domicellorum, testium ad hec specialiter vocatorum, rogatorum et assumptorum presentavit et intimavit dicto honorabili Ludovico de Pontonibus, militi, procuratori dicte aljame duas litteras papireas patentes, una quarum est dicti nobilis domini Bernardi Senesterra olim domini dicte aljame et reliquo est dicte nobilis domine Geralde, eius consortis, nunc domine eiusdem aljame eorumque sigillis in dorcis sigillatas, quas per me, dictum Petrum Jacobi, notarii, coram dicto domino Ludovico de Pontonibus, militi, procuratore antedicto, legi et publicari peciit, requisivit et fecit, Quarumquidem litterarum ac etiam cuiusdam translati papirei sive de qua in proximum inferius in certa littera fit mensio tenores per ordinem sequuntur in hunc modum:

Nos En Bernat Senesterra, cavaller, senyor de la aljama dels juheus de la villa de Castello D.Ampurias, al honorable mosser Luys de Pontos, cavaller, procurador nostre de la dita aljama, a son lochtinent e a qualsevolia altres

procuradors e officials nostres a a cascun d.ells, salutem: Sapiats que una sentència fo donada per l.onrat En Berenguer Ponç, jutge e comissari en una causa e de la aliama demont dita, entre lo nostre fisch, de una part, e N.Abraam Bonastruch, juheu de la dita aliama, d.altra part, per les causes e rahons an aquella contengudes, la qual sentència nos haviem manada esser mesa en axecucio, e quant la dita sentència fo an l.acta de la axecucio, e aquella execusio fos aparaiada per la maior partida del consell de la dita aliama, los secretaris de aquella se apellaren de las ditas sentència e execucio, la causa de la qual apellacio fo per nos comesa al honrat micer Ffrancesc Sirvent, doctor en leys, lochtinent nostre en la dita aliama, lo qual en certa forma pronuncia e declara an lo dit fet de la qual pronunciacio e declaracio lo dit Abraam se apella e s.es recorregut a nos dient ell esser agreugat per lo dit micer Ffrancesc supplicant a nos que per dolta de justícia li deguessen redrassar lo greuge per ell prets. E nosaltres sobre les dites coses volents procehir segons dret e justícia volens havem fet venir an al castell de Monells l.onrat micer Aymerich de la Via, licenciati en leys, ciutada de Gerona, ab consell del qual en e sobre lo dit et posquessem procehir immediatament. E havent scrit axi als dits secretaris com al dit Abraam que per la dita raho deguessen venir aci al dit castell de Monells per dir, posar, mostrar e allegar a llur dret axi de paraula com an scrits, e per dir, posar, mostrar e allegar tot ço e quant volguessen sobre lo dit fet, e no resmenys, aguessen scrit al scriva del proces que.l dit proces o treslat de aquell nos degues portar o trametre, e los dits secretaris no agen curat venir ne an altra manera llur procurador o misatge trametra. Jatsia lo dit Abraam hic sia vengut per la dita raho ne lo dit scriva no.ns huc portat ne curat trametrelo dit proces o treslat de aquell de que no ha convengut an absencia dels dits secretaris e del dit scriva qui us aportas e deduys nostres manaments a menyspreu e a vilipendi provehie sobre lo dit fet de consell del dit honorable micer Aymerich, ço es que la dita sentència del dit honrat Berenguer Ponç se haie a servir a la ungla segons forma, seria et tenor de aquella, porque ab lo present, de consell del dit micer Aymerich an aquestes coses per nos an assessor pres en disidia? e colpa dels dits secretaris e scriva, vos diem e manam que serviant e complint la dita sentència del dit Berenguer Ponç per impositions de penas e exancions de aquellas e an totes altres maneres que a vosaltres o alcun de vosaltres sera vist faedor faciats tenir consell e consells als secretaris en los quals age esser apellat e age entrevenir lo dit Abraam Bonastruch, fora gitant de tot en tot d.ells, dits consellers, en Vidal, sartre, juheu de la dita aliama, e an altra manera procehisques segons en la dita sentència del dit Berenguer Ponç es contenguda, com no.s de certa sciencia, vullam que axis faça comanets a vosaltres e a cascun de vosaltres sobre les dites coses e deppendents e emergents de aquelles plenariament nostres bens. Datum en lo nostre castell de Monells a XVIII del mes de deembre l.any de la nativitat de nostre senyor Mil CCCC XI.

Tenor vero alterius littere que est dicte nobilis domine Geralde pro nunc domine dicte aljame, de qua littera superius fit mensio, est de verbo ad verbum in hunc modum:

Nos Geraude Senesterra del molt noble senyor mosser Bernat Senesterra, miles, senyora de la aliama dels juheus de la vila de Castello D.Ampuries, al honorable mosser Luys de Pontos, cavaller, procurador nostre de la dita aliama, salutem. Sapiats que davant nos es comparegut N.Abraam Bonastruch, juheu de la dita aliama, e an.s feta fe de una letra declaratoria e executoria d.alcuna sentència manada per lo dit molt noble senyor mosser Bernat Senesterra, marit nostre, la qual fou datada en lo castell de Monells a... del present mes, supplicant a nos lo dit Abraam que la dita letra e les coses contengudes en aquella deguessen manar a deguda execucio un... la dita supplicacio benignament admesa, attenens que poch aprofita sentencies dar si no eren manades a degudes axecucions fetes a vos fe... de la dita e.n sa forma ab la present diem a vos e us manam que la dita letra e les coses contengudes en aquella manets a deguda execucio segons forma, serie e tenor de aquella com nos de certa sciencia vullam que axi.s face, cor ab la present comatam a vos totes nostres veus. Datum en lo castell de Monells sots lo segell de nostre anell a XXI dia del mes de setembre del any de la nativitat de nostre Senyor Mil CCCC XI.

Tenor vero dicte sentencie talis est:

In nomine Domini nostri Jhesu Xristi. Ego Berengarius Poncii, judex ordinarius aliame judeorum ville Castilionis, visa petitione pro parte venerabilis curie et responsione ad ipsam secuta pro parte domini? Abraam Bonastruch delati, visa etiam inquisitione recepta et producta contra ipsum Abraam Bonastruch pro parte venerabilis curie, visis etiam omnibus aliis articulis dictis, positis et allegatis tam per dictum Abraam Bonastruch quam per dictam venerabilem curiam, potissime ea que dita et supplicata et requisita fuerunt per dictum Abraam Bonastruch dicto nobili Bernardo Senesterra, domino dicte aliame, in castro de Siurana, me presente, die martis proxime, et responsa per dictum nobilem et michi mandata per eundi recognita etiam et examinata semel, pluries et quanta? docuit omnibus in presenti proceressu contenta, habitis super hiis in auris deliberacione et consilio, cedendo ut judex et sacrosanctis quatuor Evangeliiis coram me positis et hostensis ut oculis meis valeant discernere equitatem, de presenti ad sententiam audiendum partibus predictis peremptoris et de consensu earumdem assignata ad sentenciandum super predictis, procedo ut sequitur: Quia michi iudici predicto non constat de intencione dicte venerabilis curie et actore non probante reus et, si nichil presterit, venit absolvendus, ideo hac mea judiciali et deffinitiva sententia absolvo prefatum Abraam Bonastruch delatum a petitis pro parte venerabilis curie predictae contra ipsum et super ipsis petitis parti venerabilis curie perpetuum silentium impono. Et nichilominus hac eadem nostra diffinitiva sententia et potestate michi attributa et mandato michi facto, dicta die martis, per dictum nobilem, prout in processu constat, declaro dictum instrumentum confectum in posse discreti Petri Avinionis, notarii castri de Siurana, vicesima secunda die febrearii anno a nativitate Domini millesimo CCCC undecimo fit cancellandum et annullandum et cum presenti ipsum annullo et cancellato habeo taliter quod dictum instrumentum amodo nullam obtineat vim et roboris firmitatem in iudicio nec execucio. Immo non obstante dicto instrumento nec penis nec suspensione in eo contentis, dictus Abraam Bonastruch valeat elegi in sacretarium, consiliarium et ad alia officia, et alios honores judaycos promoveri non obstantibus dicto instrumento predicto nec suspensione in eo contentis, immo habeatur amodo pro revocatione (...) et annullata. Et pro maiori securitate dicti Abraam Bonastruch cum repertus fuerit innocens et non culpabilis et per asserta per dictum nobilem, nec ipsi Abraam Bonastruch nec Issach Tabon non fuerunt acusatores, nec alia fecerit seu comisserit dictus Abraam Bonastruch propter que debuerit expelli a consilio nec aliis officiis aliame judeorum; quod dictus nobilis Bernardus Senesterra faciat fieri per notarium antedictum de Siurana unum instrumentum per quod revocetur et annulletur illud instrumentum de quo superius est facta mencio et confectum per ditum notarium de Siurana dicta die, eo etiam quia fuit factum contra privilegium aliame predictae et contra disposicionem juris communis, cum non debeat auferri potestas eleigendi dicte aliame quos voluerint in officiariis et consiliariis nec alicui debetur auferri potestas tenendi officia et ad honores promovendi sine causa justa et rationabili. Et nichilominus eo quia dictus Abraam Bonastruch ratione dicti instrumenti non potuit elegi motari metu pene viginti quinque librarum in dicto instrumento contente; in consiliarium ymmo apparet manifeste quod ratione dicti instrumenti et pene in eo contente fuit victus a consilio, eo quia omnes consiliarii et sacretarii anni proxime elapsi remanserunt in consilio excepto dicto Abraam Bonastruch, qui non potui elegi seu motari in consiliarium metu dicti instrumenti et pene in eo contente, ymmo fuit electus et amotus in consiliarium dicte aliame Vitalis Juceff, sartor, aliame predictae, per quod instrumentum fiendum mandavi sacretariis et consiliariis et scapollariis et cuilibet ipsorum aliame predictae quod dictum Vitalem Juceff, sartorem removeant et expellant a dicto consilio et dictum Abraam Bonastruch habeant pro consiliario in numero viginti solummodo per totum annum presentem sacretarium sub pena viginti quique libris malgarensibus qua incurrant dicti sacretarii et consiliarii et quilibet ipsorum qualibet ipsorum qualibet die et ora qua dictum Vitale Juceff, sartorem, habeant pro consilio et dictum Abraam Bonastruch non vocaverint in consiliis per ipsos celebrandis et aliis negociis pertractandis dicte aliame, prout est assuetum vocari consilia vos dicte aliame juxta formam, seriem et tenorem privilegii. Et dicta pena, si comitatur, curie dicte

nobilis adquiratur; et eciam mandetur dicto Vitali Juceff quod non audeat accedere ad consilia dicte alame nec dicto officio uti ut consiliarius sub dicta pena; et postea, transacto anno presenti secretariie, dictus Abraam Bonastruch possit elegi ad voluntatem consilii dicte alame pro consiliario vel in aliis officiis, prout videbitur fore fiendum consilio dicte alame sine metu alicuius pene et cuiusvis curie formam, seriem et tenorem privilegii dicte alame.

Quibus litteris, et summa preincertis per dictos Abraam Bonastruch et Mancipium Abraam, eius filium, ut predicatur, presentatis, intimatis et productis et per me, dictum Petrum Jacobi, notarium, coram dicto honorabili domino Ludovico de Pontonibus, milite, procuratore dicte alame, et pluribus judeis eiusdem alame inferius nominatis, sacretariis et consiliariis seu de consilio eiusdem alame convocatis et congregatis ac consilium ipsius alame, ut asseritur, facientibus et representantibus intus quandam domum dicte scole. Nomina quorumquidem judeorum sunt hec: Vitalis Bonsenyor, Juceffus Samuelis, Issachus Bevenist, sacretarii, Profectus Bonsenyor, Abram Bevenist, Natan Abrahe, Salamonus Astruchi, N. Aletzar Issachi, Issachus Mahir, Issachus Taboni, Roven Vitalis, Salamonus de Blanis, Bonaffos Revayla, Juceffus Revayla, Durandus Jaco, Issachus Roven, Issachus Perfecti et Vitalis Juceffi, omnes judei et de consilio dicte alame. Incontinenti dictus honorabilis dominus Ludovicus de Pontonibus, procurator dicte alame, volens, ut dixit, adimplere mandata in dictis litteris contenta, injunxit Bernardo Senesterra, converso, sagio bajuli dicte alame, quatenus imponeret penam viginti quinque librarum dicto Vitali Juceffi in dicta littera nobilis Bernardi Senesterra nominato, quatenus incontinenti exiret extra dictum consilium seu domum consilii et de cetero non auderet esse consiliarius ipsius consilii, juxta formam summe preincerte, et idem sagio ilico imposuit dictam penam viginti quinque librarum dicto Vitali Juceffi, judeo, ibidem presenti. Quiquidem judeus confestim, metu dicte pene, exivit foras dictam scolam. Quibus sic peractis, idem dominus Ludovicus de Pontonibus, miles, procurator qui supra, mandavit dicto Bernardo Senesterra, converso, sagio bajuli memorati, quatenus imponeret aliam penam viginti quinque librarum dictis sacretariis et aliis de consilio, quatenus habeant servare contenta in dictis sententia et litteris contenta, in quantum eos tangeret juxta earundem series et tenores. Quam penam dictarum viginti quinque librarum, idem sagio confestim imposuit prefatis sacretariis et aliis de consilio memorato ibidem presentibus. Et eciam factum de mandato dicti honorabilis domini Lucovici de Pontonibus, procuratoris dicte alame, imposuit similem penam (espai en blanc) judeo scapolerio dicte alame, quatenus in quolibet consilio ipsius alame haberet vocare et de facto vocavit ipsum Abram Bonastruch, quodquidem consilium sine ipso non posset celebrari, et alia attenderet et compleret que per se compleri debent juxta series et tenores litterarum et summe prejunctorum, ut superius continetur de quaquidem presentacione dictarum litterarum et summe prejunctorum et aliis omnibus et singulis supradictis. Dictus Abram Bonastruch et Mancipium Abram, eius filius pecierunt et requisiverunt publicum seu publica instrumentum vel instrumenta eis et cuilibet eorum fieri et tradi per me dictum et subscriptum notarium, ad habendum de premissis memoriam in futurum. Quibus siquidem presentatis, ductis, petitis et requisitis, dicti secretarii supplicaverunt verbotenus dicto domino procuratori dicte alame quatenus faceret eis dare translatum ipsarum litterarum superius insertarum. Qua requisicione facta, ipse honorabilis dominus Ludovicus de Pontonibus, miles, procurator quis (inconclús a l'original del protocol).

NOTES

- (1) Càrrec probablement d'origen jueu. El títol *secretarii* que apareix a la documentació notarial no és altra cosa que la mera transcripció del vocable hebreu *neemanim*. Segons els *responsa* dels "Geonim", ed. Luyck, núm. 296, doc. al "pahad Yitzhak", els *neemanim* de la comunitat tenien cura del cobrament de l'impost i de la vigilància dels negocis de la mateixa comunitat. A Castelló d'Empúries eren també anomenats "gestors", és a dir, executius, administrats amb certes limitacions les finances i nomenaven els càrrecs inferiors de la comunitat.
- (2) FRITZ (YITZHAK) BAER, *Historia de los judíos en la Corona de Aragón* (s. XIII y XIV), Diputación General de Aragón, 1965, pàg. 123.
- (3) Ibidem. Apéndice II, 27.
- (4) FIDEL FITA i GABRIEL LLABRÉS, *Los judíos mallorquines*. Colección diplomática desde el año 1247 al 1387, dins BRAH, vol. 36, pàgs. 24, 34, 45.
- (5) AHG, Cast., vol. 414. Not. no ident.
- (6) AHG, Cast., vols. 10 i 11. Not. Pere Serra.
- (7) AHG, Cast., vol. 367. Not. no ident.
- (8) Ponç Escarrer, l'any 1326 fou marmessor del testament del noble Guillem Escarrer, senyor del castell de Cassano o Cassiano, personatge important amb càrrecs a Roma, Nàpols i altres llocs. En el testament disposava la institució d'un hospital a la vila de Castelló d'Empúries que es titularia Hospital de l'almoïna de Santa Maria. Havia de construir-se al lloc més idoni, a criteri dels seus marmessors. Aquest hospital acolliria als malalts donant-los menjar i dormitori amb un total de 15 llits. També atendria en una dependència a part la manutenció de 6 pobres vergonyants. AHG, Cast. vol. 121. Not. Bernat Junquera. Però aquest projecte d'hospital no es realitzà mai: Guillem Escarrer morí carregat de deutes, probablement originats pel tren de vida fastuosa de gran senyor que portava (AHG, Cast., vol. 107, not. Bernat Junquera. Pel que fa a Ponç Escarrer, Ramon d'Empúries, essent Gran Prior de Catalunya, li féu concessió per compra i per un termini determinat, de tots els drets de la comanda del Temple de Castelló d'Empúries, recentment traspassada a l'orde de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem. Escarrer procedí a definir alguns homes i dones pròpies, dels llocs de Navata, de Garrigàs, de Llers i de Pau (AHG, Cast., vol. 100. Not. Bernat Junquera). Vegeu MIQUEL PUJOL i CANELLES, *Els templers a l'Empordà. La Comanda del Temple de Castelló d'Empúries*, dins "Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos", Figueres, 1984, pàgs. 84 i 89, nota 36. Ponç Escarrer també exercí de procurador del convent de franciscans de dita vila.
- (9) Castelló Gomir formava part de la família Gomir de Castelló d'Empúries. Els Gomir, tot i no ser nobles, s'havien fet acreedors de l'estima i consideració de la casa comtal. Castelló Gomir fou marmessor del testament del comte Malgaulí. Tenia vas mortuori a la capella que féu construir a l'església del convent dels dominics, del qual eren molt afectes. Un membre d'aquesta distingida família, fra Joan Gomir, professà al convent de Castelló del qual fou prior, i arribà a provincial de l'orde l'any 1357 i a inquisidor. Vegeu MIQUEL PUJOL i CANELLES, *Aportació a la biografia de Jeroni Pujades. Una biblioteca particular de començament del segle XVII*, dins "Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos", Figueres, 1985, pàg. 146.
- (10) MIQUEL PUJOL i CANELLES, *Sinagogues de Castelló d'Empúries*, dins aquest mateix núm. dels "Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos".
- (11) Per tenir una idea del cens jueu a Castelló d'Empúries de final de segle XIII fins a començament del segle XIV, vegeu MIQUEL PUJOL i CANELLES, *Els jueus de Castelló d'Empúries*, dins "Jornades d'Història dels jueus a Catalunya", Col·lecció Història de Girona, 4. Ajuntament de Girona, abril 1987, pàgs. 303-306.
- (12) Bonastruc de Castelló, fill d'Astruc de Castelló, consta que exercí el càrrec de secretari de l'aljama els anys 1297, 1307, 1312, 1313, 1315, 1321, 1322.
- (13) AHG, Cast., Papers per classificar.
- (14) Es tractava de la redacció d'ordenances sobre el procediment d'imposició i pagament de cises, talls, subsidis, i la forma d'afrontar les despeses.
- (15) AHG, Cast., vol. 44, Not. Pere Perrini: *Liber Jaffie Ravalia et filii eius Vitalis 1323-1330*.
- (16) BAER, o.c., pàg. 123. Séset I, 195 (ed. 1559, fol. 127v) pròpiament diu "aragoneses".
- (17) JOSÉ PELLA y FOGAS, *Historia del Ampurdán*, Barcelona, L. Tasso i Serra, 1883, pàgs. 532-533.
- (18) ACA, Reg. 2.207, fol. 25 i Reg. 2.160, fol. 88 *propter dissonantia que adversus plebeyos existit in hominibus de paratico seu alii populatis in villa seu territorio Castilionis Ampuriarum*.
- (19) JOSÉ PELLA y FORGAS, o.c., pàgs. 532-533.

- (20) AHG, Cast., vol. 170, Not. Pere Mateu.
 (21) Jaffia Ravalla, Momet Vides, Issac Bonastruc i Bonastruc Esmies.
 (22) AHG, Cast., vol. 124, Not. Bernat Junquera.
 (23) Ibidem.
 (24) Relació de les quantitats percebudes pel noble Ramon d'Empúries:

de l'aljama (1a vegada)	200 sous
de l'aljama (2a vegada)	200 sous
dels secretaris (1a vegada)	100 sous
dels secretaris (2a vegada)	50 sous
d'En Bisbal, jueu	100 sous
de N'Astruc Salandí i d'En Salamó Bonanasc	100 sous
de N'Astruc Bonastruc	100 sous
Total	850 sous

- (25) AHG, Cast., vol. 170, Not. Pere Mateu.
 (26) Un Jaffia Ravalla –probablement un nét del vell Jaffia– apareix en un document de l'any 1378 (AHG, Cast., vol. 340, Not. Ramon Bussilgues). Entre els que figuren com a convertits a la segona dècada del segle XV, trobem:
 Issac Ravalla / Ferrer Ravalla
 Samuel Ravalla / Ferrer Ravalla
 Astruc Ravalla / Francesc Ravalla
 Astruc Ravalla / Jofre Ferrer
 (26b) AHG, Cast., vol. 136, Not. Bernat Junquera. 6 juliol 1335, els comissaris Senyoret Ça Verdum, Astruc Bonastruc, Salamó Teroç i Bonastruc Esmies paguen 637 sous a compte de 200.000 que són tingut de pagar a l'Infant. En un altre pagament de 200 sous pel mateix concepte, figuren els següents comissaris: Senyoret Ça Verdum, Astruc Bonastruc, Jaffia Ravalla i Momet Astruc.
 (27) AHG, Cast., vol. 176, Not. Pere Mateu.
 (27b) Síndics: Any 1375: Perfet Bonsenyor
 Astruc Vidal Sotllam
 Mahir Issac
 (AHG, Cast., vol. 311, Not. Mallorca-Bussigues)
 Any 1386 (23 oct.): Aninay Vidal
 Teroç Bonsenyor
 Issac Abram
 (AHG, Cast., vol. 513, Not. Pere Jacme)
 Any 1386 (14 nov.): Momet Natan
 Bonsenyor Vidal
 Issac Mahir
 (Ibidem)
 Any 1391: Teroç Bonsenyor
 Issac Abram
 (AHG, Cast., vol. 477, Not. Pere Pellicer)
 Any 1402: Juceff Samuel
 (AHG, Cast., vol. 499, Not. Pere Pellicer)
 (28) JOSÉ PELLA y FORGAS *Historia del Ampurdán*, o.c. pág. 533.
 (29) AHG, Cast., vol. 518, Not. Pere Jacme.
 (30) Ibidem.
 (31) ACA, Cancelleria, Reg. 2340, fol. 61v.
 (32) Ibidem.
 (33) AHG, Cast., vol. 56, Not. Pere Perrini.
 (34) AHG, Cast., pap. class. prov.
 (34b) MIQUEL PUJOL i CANELLES, *Dues tabes hebraiques de l'aljama de Castelló d'Empúries*, dins "Calls" 4, pág. 9. Tàrraga, 1990.
 (35) ACA, Reg. 2351, fol. 180rv. Publicat per FIDEL FITA, *La aljama hebrea de Castellón de Ampurias*, dins "Revista de Gerona", T.I., Año II, Enero, 1877, N° V, pág. 85. Recollit del "Boletín de la real Academia de la Historia" ha estat novament publicat per DAVID ROMANO a *Per una història de la Girona jueva*, T. II, pàgs. 467 i 468. Ajuntament de Girona, Girona 1988.
 (36) AHG, cast., vol. 367, Not. no ident.
 (37) ACA, Reg. 2351, fol. 180rv., citat. Cap d'aquestes expressions i fórmules revelen per si mateixes o permeten d'assegurar que es donés alguna intervenció, en el sentit d'elecció lliure, per part de l'aljama o dels seus representants, en la designació feta per la reina d'aquest nou regiment. Més aviat sona a imposició.

- (38) AHG, Cast., vol. 526, Not. Pere Jacme.
- (39) Bernat de Senesterra era senyor de l'aljama per la venda que li féu el rei Martí i la reina Maria, i de fet consta que ho era el 16 de setembre de 1411, traspasant-la poc després a la seva esposa Geralda, que figura com a senyora de l'aljama el 23 d'agost de 1412 (AHG, cast., vol. 575, Not. Pere Borrassà, i ibidem, vols. 533 i 542, Not. Pere Jacme.
- (40) AHG, Cast., vol. 526, Not. Pere Jacme.
- (41) AHG, Cast., vol. 414, Not. no ident.
- (42) AHG, Cast., Caixa 4, Not. Bernat Junquera i Pere Perpinyà.
- (43) AHG, Cast., vols. 7, 9 i 10, Not. Pere de Serra.
- (44) AHG, Cast., vol. 11, Not. Pere de Serra.
- (45) AHG, Cast., vols. 25 i 31, Not. Pere Perrini; vol. 127, Not. Bernat Junquera.
- (46) AHG, Cast., vol. (5) Pap. class. prov.
- (47) AHG, Cast. vol. 105, Not. Bernat Junquera.
- (48) Ibidem.
- (49) AHG, Cast., vol. 108, Not. Bernat Junquera.
- (50) AHG, Cast., vol. 117, Not. Bernat Junquera.
- (51) AHG, Cast., vol. 368, Not. no ident.
- (52) AHG, Cast., vol. 120, Not. Bernat Junquera.
- (53) AHG, Cast., vol. 370, Not. no ident.
- (54) AHG, Cast., vol. 154, Not. Bernat Junquera.
- (55) AHG, Cast., vol. 124, Not. Bernat Junquera; i vol. 50, Not. Pere Perrini.
- (56) AHG, Cast., vols. 138 i 62, Not. Bernat Junquera.
- (57) AHG, Cast., vol. 145, Not. Bernat Junquera.
- (58) Ibidem.
- (59) AHG, Cast., vol. 176, Not. Pere Mateu; i vol. 221, Not. Pere Podiola.
- (60) AHG, Cast., vol. 176, Not. Pere Mateu.
- (61) AHG, Cast., vols. 176 i 428, Not. Pere Mateu. A l'Arxiu Ducal Medinaceli, Sec. Ampurias, 2 y 3. 229 hi ha un document d'aquest mateix any on apareix en aquest mateix equip una variant: en lloc de Salamó Teroç posa Salamó Enoch, probablement per error.
- (62) AHG, Cast., vol. 176, Not. Pere Mateu; i vols. 221 i 271, Not. Pere Podiola.
- (63) AHG, Cast., vol. 176, Not. Pere Mateu; i vol. 221, Not. Pere Podiola.
- (64) AHG, Cast., vol. 221, Not. Pere Podiola.
- (65) AHG, Cast., vols. 200 i 201, Not. Pere Mateu.
- (66) AHG, Cast., vol. 204 (205), Not. Pere Mateu; i vol. 383, Not. no ident.
- (67) AHG, Cast., vol. 214, Not. Pere Mateu.
- (68) AHG, Cast., vol. 229, Not. Pere Podiola; i vol. 214, Not. Pere Mateu.
- (69) AHG, Cast., Pap. class. prov.
- (70) AHG, Cast., vol. 240, Not. Pere Podiola.
- (71) AHG, Cast., Pap. class. prov.
- (72) AHG, Cast., vol. 283, Not. Berenguer Febrer; i vol. 257, Not. Pere Podiola.
- (73) AHG, Cast., vol. 307, Not. Guillem de Mallorca.
- (74) AHG, Cast., Pap. class. prov.
- (75) AHG, Cast., vol. 314, Not. Guillem de Mallorca.
- (76) AHG, Cast., vol. 394, Not. Ramon Bussigues.
- (77) AHG, Cast., vols. 320 i 295, Not. Guillem de Mallorca; vol. 458, Not. Pere Pellicer; vol. 349, Not. Bernat Bofill.
- (78) AHG, Cast., vol. 513, Not. Pere Jacme; Caixa 21, Not. no ident.
- (79) AHG, Cast., vol. 333, Not. Ramon Bussigues.
- (80) AHG, Cast., vol. 439, Not. no ident.
- (81) AHG, Cast., vol. 350, Not. Bernat Bofill.
- (82) AHG, Cast., vol. 340, Not. Ramon Bussigues.
- (83) Ibidem.
- (84) AHG, Cast., vol. 331, Not. Ramon Bussigues.
- (85) AHG, Cast., vol. 330, Not. Ramon Bussigues.
- (86) AHG, Cast., vol. 336, Not. Ramon Bussigues i Guillem de Mallorca.
- (87) AHG, Cast., vol. 335, Not. Guillem de Mallorca; vol. 336, Not. Ramon Bussigues i Guillem de Mallorca.
- (88) AHG, Cast., vol. 461, Not. Pere Pellicer.
- (89) AHG, Cast., vol. 336, Not. Ramon Bussigues.
- (90) AHG, Cast., Caixa 58 Pap. Class. prov.
- (91) AHG, Cast., vol. 330, Not. Guillem Mallorca.
- (92) AHG, Cast., vol. 513, Not. Pere Jacme.
- (93) AHG, Cast., vol. 464, Not. Pere Pellicer.
- (94) AHG, Cast., vol. 351, Not. Pere Pellicer i Ramon Bussigues.
- (95) AHG, Cast., vol. 513, Not. Pere Jacme.
- (96) Ibidem.

- (97) AHG, Cast., vol. 468, Not. Pere Pellicer; vol. 513, Not. Pere Jacme.
- (98) AHG, Cast., vol. 514, Not. Pere Jacme.
- (99) AHG, Cast., vol. 513, Not. Pere Jacme.
- (100) AHG, Cast., vol. 486, Not. Pere Pellicer.
- (101) Ibidem.
- (102) AHG, Cast., vol. 485, Not. Pere Pellicer.
- (103) AHG, Cast., vol. 500. Not. Pere Pellicer; vol. 516, Not. Pere Jacme.
- (104) AHG, Cast., vol. 500. Not. Pere Pellicer.
- (105) AHG, Cast., vol. 560, Not. Antoni Sabater.
- (106) AHG, Cast., vol. 527, Not. Pere Jacme.
- (107) ACA, Reg. 2341, fol. 180r; AHG, Cast., vol. 519 i 527, Not. Pere Jacme; vol. 1847 (Clavaria).
- (108) AHG, Cast., vols. 519 i 526, Not. Pere Jacme.
- (109) AHG, Cast., vol. 536, Not. Pere Jacme.
- (110) AHG, Cast., vol. 527, Not. Pere Jacme.
- (111) AHG, Cast., vol. 62, Not. Bernat Junquera.
- (112) En realitat les queixes sobre impostos comencen a exposar-se ja avançada la dècada del 60 (AHG, Cast., vols 256 i 257, Not. Pere Podiola); El 1370, les queixes es fan més explícites: *major pars judeorum habere indigentiam* (AHG, Cast., vol. 311, Not. Ramon Bussigues; Caixa any 1370; i vol. 315, Not. Guillem de Mallorca); però serà el 1386 quan la universitat (aljama) jueva se sent tan gravada i opresa pels violaris i censals, que aquesta situació motivarà al rei Pere III –aleshores el comtat havia caigut a les seves mans– a fer-ne la reducció (AHG, Cast., vol. 464, Not. Pere Pellicer).
- (113) AHG, Cast., vol. 58, Not. Bernat Junquera.